

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 21 (752)

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAI

METINIAI LIETUVOS UNIVERSITETŲ PASIEKIMAI

Lietuvos mokslo tarybos (LMT) pasitelkti 85 mokslo, meno ekspertai ir ekspertai praktikai vertino Lietuvos mokslininkų ir menininkų 2023 m. publikuotus mokslo ir meno darbus, vykdytus tarptautinius mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos (MTEP) projektus ir meno veiklą pagal sutartis su ūkio subjektais ir su jais sudarytas patento ar technologijos licencines sutartis. Vertinimo rezultatai rodo, kad ir toliau augo Lietuvos tyrėjų tarptautinis mokslo bendradarbiavimas, įgyvendintas platus spektras mokslo, meno veiklų, kurios matomos tiek nacionalinėje, tiek tarptautinėje erdvėje. Remiantis pastarųjų trejų metų formaliojo MTEP, meno veiklos vertinimo rezultatais, valstybiniais universitetams ir mokslinių tyrimų institutams MTEP, meno veiklai plėtoti paskirstoma 30 proc. metinio bazinio finansavimo lėšų.

Didėja mokslinių tyrimų rezultatų sklaidos tarptautiškumas

Atlikę Lietuvos universitetų, mokslinių tyrimų institutų, taip pat universiteto ligoninės klinikų ir valstybinės reikšmės bibliotekų mokslo, meno veiklos rezultatų sklaidos vertinimą, ekspertai įskaitė 2023 m. šių institucijų paskelbtus 7483 mokslo ir 945 meno darbus (atitinkamai 2022 m. – 7327 mokslo ir 947 meno darbai), kuriems skirti taškai.

Gamtos, technologijos, medicinos ir sveikatos, žemės ūkio mokslo sričių grupėje vertinta 13 rūšių mokslo sklaidos darbų, iš kurių 2023 m. publikuoti mokslo straipsniai su cituojamumo rodikliais Clarivate ir (ar) Scopus duomenų bazėje, kaip ir kasmet, sudarė didžiąją dalį institucijų surinktų taškų – 76 proc. (2022 m. – 77 proc.). Pažymėtina, kad Europos, Japonijos patentų biurų ir JAV patentų ir prekių ženklų biuro išduoti patentai bei juose užregistruotų paraiškų, kurias Lietuvos mokslo ir studijų institucijos deklaravo vertinimui, skaičius kasmet augo ir 2023 m. buvo įskaityta 62 (2022 m. – 52).

Socialinių mokslų srityje vertinti 9 rūšių

mokslo sklaidos darbai, iš kurių du trečdaliai (64 proc.) visų taškų sudarė 2023 m. publikuoti mokslo straipsniai, turintys cituojamumo rodiklius Clarivate ir (ar) Scopus duomenų bazėje, ir šių straipsnių kasmet įskaitoma vis daugiau – virš tūkstančio; penktadalį (21 proc.) taškų institucijos surinko už tarptautiniu mastu pripažįstamose leidyklose išleistas mokslo monografijas ir jų dalis (2022 m. – taip pat 21 proc.).

Humanitarinių mokslų srityje vertinti 13 rūšių mokslo sklaidos vienetai (darbai), iš kurių beveik du trečdaliai (61 proc.) visų taškų institucijos surinko iš išleistų mokslo monografijų, mokslo studijų, sintezės mokslo darbų ir jų dalių, iš kurių didesnė dalis nei ankstesniais metais – ketvirtadalis (2022 m. – 16 proc.) – išleista tarptautiniu mastu pripažintų leidyklų; beveik penktadalis (19 proc.) visų taškų skirtas už taikomo mokslo darbo leidinius (2022 m. – 14 proc.).

Menų sričių grupėje – scenos ir ekrano bei vaizduojamųjų menų srityse vertinti 7 rūšių meno sklaidos vienetai (darbai), iš kurių daugiausia taškų institucijos surinko iš meninio kūrinio skelbimo ir atlikimo – du trečdaliai (66 proc.) (2022 m. – 73 proc.) ir apdovanojimus meno renginyje ar konkurse – 13 proc. (2022 m. – 8 proc.).

Taip pat kasmet institucijoms skiriami taškai už mokslo straipsnius, patenkančius tarp labiausiai pasaulyje cituojamų straipsnių, kuriuos Lietuvos tyrėjai paskelbė per pastaruosius 10 metų (2014–2023 m.) – šiemet tokių įskaityta 3044, iš jų didžioji dalis (86 proc.) – gamtos, technologijos, medicinos ir sveikatos, žemės ūkio mokslų sričių grupėje, kiti (14 proc.) – socialinių mokslų srities. Gamtos mokslų srityje šių įskaitomų per atitinkamą laikotarpį mokslo straipsnių skaičius kasmet auga. Pasak LMT pirmininko dr. Gintaro Valinčiaus, Lietuvos mokslas ir menas tampa vis labiau matomi ir pripažįstami tarptautinėje erdvėje. Stiprėjantis bendradarbiavimas su užsienio tyrėjais, dalyvavimas globaliose mokslinių tyrimų programose ir

tarpdisciplininėse partnerystėse kuria tvirtą pagrindą tolesnei mokslo ir meno pažangai Lietuvoje bei prisideda prie šalies konkurencingumo didinimo pasauliniame kontekste.

Augantis dalyvavimas tarptautinėse programose – mokslo pažangos garantas

Kasmet LMT įgyvendinamu vertinimu stebimas Lietuvos mokslo ir studijų institucijų tarptautinis bendradarbiavimas, vykdamas MTEP veiklą tarptautiniuose projektuose, taip pat bendradarbiavimas su ūkio subjektais, vykdamas MTEP, meno užsakomąsias veiklas.

2023 m. institucijos itin aktyviai įsitraukė į tarptautinį bendradarbiavimą ir pritraukė net 50 proc. daugiau lėšų iš tarptautinių MTEP projektų vykdymo – vertinimu įskaityta beveik 15,9 mln. eurų (2022 m. – 10,6 mln. eurų). Šis aktyvumas stebimas beveik visose mokslo srityse – gamtos, technologijos, medicinos ir sveikatos, socialinių ir humanitarinių mokslų srityse.

Vidutiniškai per penkerius metus kasmet įskaityta beveik 11 mln. eurų lėšų, gautų institucijoms vykdamas tarptautinius MTEP projektus. Didžiausią šių lėšų dalį pritraukė valstybiniai universitetai (67 proc.) ir valstybiniai mokslinių tyrimų institutai (25 proc.). 2023 m. pirmą kartą per pastaruosius metus įskaitytų lėšų dalis už tarptautinius MTEP projektus buvo didesnė už institucijų MTEP, meno sutarčių su ūkio subjektais vykdymo lėšas. 2023 m. už pastarąsias veiklas įskaityta 12,5 mln. eurų – kaip ir vidutiniškai pastaraisiais metais (12,4 mln. eurų). Pusė (51 proc.) šių veiklų tenka valstybiniais universitetams, daugiau nei ketvirtadalis (28 proc.) – valstybiniais mokslinių tyrimų institutams, 11 proc. – universiteto ligoninių klinikoms, 10 proc. – nevalstybiniais mokslinių tyrimų institutams.

Formaliojo vertinimo rezultatai teikiami Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai. *Parengta pagal Lietuvos mokslo tarybos pranešimą*

Lituanistikos programos rengimo grupės vadovė prof. Jurgita Verbickienė (žr. 2 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Lietuvos mokslo tarybos pranešimai ● 1–2 p.

Kas yra inžinerinė geologija? ● 2, 4, 5 p.

Kaip suvokti gyvenimo prasmę? ● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai ● 3–4 p.

Lietuvos geologų sąjungos 35-metis ● 5 p.

Lietuvos mokslininkų tarptautinių tyrimų plėtra ● 6 p.

Kokie tikrieji prof. Aleksandro Alekseičiko-Kirinovo atleidimo motyvai? ● 6 p.

Ar ragavote montviliniu vadinamą obuolį? ● 7 p.

Paskutinis karmelitas – Birštono bažnyčios statytojas ● 8 p.

Dr. Raimundo Kaminsko pranešimai: tautos istorijos puslapiai, neeilinės asmenybės šalia mūsų ir kt. ● 9–11 p.

Parodos, kiti renginiai ● 11–12 p.

BALTIJOS TYRIMŲ SĖKMĖ

Lapkričio 20 d. Vilniuje vyko Lietuvos mokslo tarybos (LMT) organizuota tarptautinė Baltijos mokslinių tyrimų programos baigiamoji konferencija, kurioje susirinkę joje dalyvaujančių šalių – Estijos, Islandijos, Latvijos, Lichtenšteino, Lietuvos ir Norvegijos – mokslininkai ir programą administruojančių institucijų atstovai aptarė svarbiausius programos įgyvendinimo aspektus ir pristatė programos rezultatus.

Konferencijos dalyviai dalinosi išvalgomis apie šios programos, kuri vykdoma nuo 2020 m., naudą mokslo bendruomenei ir visuomenei, bendradarbiavimą tarp partnerių,

Norvegijos ambasadorius Atle Konta Midttun

įgytą gerąją patirtį, projektų pasiekimus. Buvo keičiamasi nuomonėmis, kaip būtų galima toliau stiprinti ir tobulinti regioninį ir dvišalį bendradarbiavimą, apie lūkesčius ir perspektyvas kitam programos finansavimo etapui. Programos metu buvo paskelbti trys atviri kvietimai teikti mokslinių tyrimų paraiškas – po vieną kiekvienoje Baltijos valstybėje. Šios programos mokslinių tyrimų projektai yra grindžiami dviejų ar trijų Baltijos valstybių ir bent vienos valstybės donorės (Norvegijos, Islandijos ar Lichtenšteino) mokslinių tyrimų institucijų bendradarbiavimu.

■ Nukelta | 2 p.

BALTIJOS TYRIMŲ SĖKMĖ

■ Atkelta iš 1 p.

Iš viso programoje buvo finansuoti 28 tarptautiniai moksliniai projektai: 7 vadovavo Estijos mokslinių tyrimų institucijose dirbantys mokslininkai, 9 – Latvijos, 12 – Lietuvos. Projektuose iš viso dalyvavo 11 Lietuvos mokslinių tyrimų institucijų. Estijos, Latvijos, Norvegijos, Islandijos ir Lichtenšteino mokslinių tyrimų institucijos daugiausia projektų vykdė su Lietuvos sveikatos mokslų universitetu, Vilniaus universitetu, Kauno technologijos universitetu ir Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centru. Šiems tarptautiniams projektams įgyvendinti buvo skirta apie 25 mln. eurų: 6 mln. – Estijos mokslininkų vadovaujantiems projektams, 7,5 mln. – Latvijos ir apie 11,5 mln. – Lietuvos. Projektų trukmė – 3–4 metai.

Vykdyti projektai įvairiose mokslo sri-

tyse: nuo prevencinės ir suasmenintos medicinos iki kibernetinio saugumo. Renginio dalyviai turėjo galimybę iš arčiau apžiūrėti kai kurių projektų tyrimams naudotas priemones ar rezultatus, kaip, pavyzdžiui, naujai sukurtą ir patentuotą valgomą sūrio dangalą, droną, naudotą duomenims rinkti, vykdamas kviečių selekcijos tyrimus, mėginių pavyzdžius, surinktus tiriant mikroplastiko taršą vandenyse.

Baltijos mokslinių tyrimų programa yra bendra trims Baltijos valstybėms. Programa buvo sukurta atsižvelgiant į bendrus Estijos, Latvijos ir Lietuvos visuomenės ir mokslinių tyrimų iššūkius. Tikimasi, kad programa padės Baltijos šalims geriau įsitvirtinti Baltijos jūros regione, Baltijos ir Šiaurės šalių tyrimų erdvėje, taip pat Europos ir tarptautiniu lygmenimis. *Pranešimą parengė LMT komunikacijos specialistė Ernesta Šneideraitytė*

Diskusijų dalyviai. Pauliaus Gasiūno nuotr.

NAUJA LITUANISTIKOS PRIORITETO ĮGYVENDINIMO PROGRAMA

Pradedama nauja Lituanistikos prioriteto įgyvendinimo programa, kurią, bendradarbiaudama su Lietuvos mokslo ir studijų institucijomis bei suinteresuotomis šalimis, parengė Lietuvos mokslo taryba (LMT). Naujoji programa bus įgyvendinama 2025–2030 m. Planuojama, kad jos biudžetas sudarys apie 22 mln. eurų. Ši programa pakeis ankstesnę Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą.

Programoje – reikšmingi pokyčiai

Naująją programą sudarys keturios priemonės, skirtos lituanistiniam tyrimams, jų rezultatų publikavimui Lietuvoje ir užsienyje bei mokslo populiarinimui. Programos naujovė – konkursas užsienyje vykdomoms taikomoms lituanistikos veikloms. Pasak LMT pirmininko dr. Gintaro Valinčiaus, naujoji Lituanistikos prioriteto įgyvendinimo programa žymi reikšmingus pokyčius lituanistinių tyrimų ir jų rezultatų sklaidos srityje. Joje pabrėžiamas ne tik tarptautiškumas ir tarpdiscipliniškumas, bet ir pasaulinė akademinė lituanistikos lyderystė. „Lituanistikos programa – vienas iš svarbiausių valstybės prioritetų. Šioje programoje didelę dėmesį skyrėme ne tik platesniam tematikų spektrui, apimančiam dirbtinio intelekto panaudojimą lituanistikos skaitmeniniu pavidalu plėtojimui, taip pat geopolitikos, demografijos ir kitas aktualias temas, bet ir tarptautiniam bendradarbiavimui – skatindami lituanistinius taikomuosius tyrimus ir dar aktyvesnę kultūros sklaidą bei

Lietuvos lyderystę lituanistikos tarptautinėje erdvėje. Tikimės, kad tai padės skleisti lituanistinę kultūrą ir mokslo žinias ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų“, – sakė dr. G. Valinčius.

LMT Humanitarinių ir socialinių mokslų ekspertų komiteto pirmininkė, Lituanistikos programos rengimo grupės vadovė prof. Jurgita Verbickienė pabrėžė, kad nauja programa įneš esminių naujovių: keičiasi tyrimų tematikos, pačios programos struktūra ir projektų vertinimas. „Jei lygintume ankstesnes programas su naująja, pastarojoje teikiamas daug platesnis ir kartu detalesnis tyrimų tematikų spektras, daugiau dėmesio skiriama naujausioms mokslo ir jo vertinimo tendencijoms. Visi pagal programą pateikti projektai, žinoma, ir pačios programos sėkmė bus vertinama, prioritetą teikiant ne kiekybiniais, bet kokybiniais rodikliais. Rengimo grupė stengėsi įvertinti tematikas, kuriose mokslininkai jau turi didelį įdirbį, kryptis, kurios yra beįsitvirtinančios, bet leidome sau žvilgtelėti ir į priekį – pasiūlėme vizijines tyrimų tematikas. Tokiomis vadinčiau tas, kurios jau yra žinomos ir populiarėja užsienyje, bet Lietuvoje dar nėra atrastos ar pakankamai įvertintos“, – komentavo prof. J. Verbickienė.

Programa, pašnekovės žodžiais tariant, ištis yra ambicinga, tačiau ambicija – pamatuota. „Lietuva – vienintelė šalis pasaulyje, per lyderystę turinti telkti viso pasaulio lituanistikos tyrėjus ir diktuoti šių tyrimų tendencijas. Žinių gausinimas, mūsų visuomenės poreikiai, edukacijos reikmės ir atsparumo ugdymas taip pat turėtų būti programos ir

Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas dr. Gintaras Valinčius

pagal ją vykdomų tyrimų aktualijos“, – kalbėjo šios Lituanistikos programos rengimo grupės vadovė.

Daugiau dėmesio tarpdiscipliniškumui ir vertinimo kokybei

Įgyvendinant naująją programą, taikomi kokybiniai ir kiekybiniai vertinimo kriterijai, bus derinami su CoARA principais (angl. *The Coalition for Advancing Research Assessment*). Tikimasi, kad šie kriterijai užtikrins išsamesnį ir objektyvesnį projektų vertinimą, pabrėžiant tyrimų kokybę, poveikį visuomenei ir atvirumą. Programoje daug dėmesio skiriama ne tik tarptautiškumui, bet ir tarpdiscipliniškumo skatinimui, remiant tyrimus, kuriuose lituanistikos aspektas integruojamas į įvairias mokslo sritis. Neabejojama, kad toks pokytis prisidės prie naujų žinių kūrimo, skatins

inovacijas ir kūrybiškumą.

Ankstesnei, Valstybinei lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 m., programai buvo skirta daugiau nei 17 mln. eurų. Didžioji dalis lėšų (73 proc.) buvo skirta mokslo projektams įgyvendinti, o likusi dalis (27 proc.) – sklaidos. Mokslo projektui skirta vidutiniškai 80 tūkst. eurų, o sklaidos projektams, priklausomai nuo kvietimų, – vidutiniškai 7–17 tūkst. eurų. Pagal programą finansuoti 424 projektai, iš jų 38 proc. – mokslo. Bendras sėkmės procentas svyravo nuo 35 iki 40 proc. Mokslinių tyrimų rezultatai buvo pristatyti daugiau kaip 300 pranešimų nacionalinėse ir tarptautinėse konferencijose. Programos projektai reikšmingai prisidėjo prie lituanistinio paveldo išsaugojimo ir sklaidos, jų rezultatai buvo viešinami įvairioms visuomenės grupėms, organizuojant mokslinius renginius, leidžiant knygas ir populiarinant tyrimų rezultatus.

Vyko konsultacijos su bendruomene

LMT, parengusi programos projektą, kreipėsi į akademinę bendruomenę, kviesdama teikti pasiūlymus dėl jo tobulinimo. Pasiūlymai, gauti iš įvairių mokslo ir studijų institucijų bei akademių bendruomenių, daugiausia buvo susiję su programos tematikomis ir jų tikslinimu. LMT programos rengimo grupė atidžiai išnagrinėjo visus gautus pasiūlymus ir atsižvelgė į daugumą išsakytųjų. Pirmuosius kvietimus teikti paraiškas šios programos priemonėms LMT planuoja artimiausiu metu. ■

LIETUVOS GEOLOGŲ DRAUGIJOJE

Inžinerinės geologijos vaidmuo tvarioje ekonomikoje

Doc. dr. Saulius Gadeikis, akad. Algimantas Grigelis

Įvadas

Inžinerinė geologija yra viena naujesnių geologijos mokslo sričių, susiformavusi XIX

amžiaus pabaigoje ir XX amžiaus pradžioje. Sparčiai auganti visų ūkio šakų plėtra reikalauja tikslesnių žinių apie paviršinius litosferos sluoksnius, t. y. po statiniais slūgsančių gruntų ir uolienų geologines ir hidrologines sąlygas, jų sudėtį, savybes, vykstančius geologinius procesus. Kai kurie avariniai atvejai, ypač statant hidrotechninius statinius ir tiltus, parodė, kad, neištyrus minėtų veiksnių, gali kilti nepageidaujama padarinių. Ir nors statant stambius inžinerinius statinius, pavyzdžiui, tiesiant geležinkelius, konsultuoti buvo kviečiami žymūs geologai, tačiau statybininkai ir projektuotojai ne visada su jais rasdavo bendrą kalbą. Pirmieji nesuvokdavo gruntų ir uolienų mechaninės elgsenos, an-

trieji stokojo esminių žinių apie nuosėdų ir uolienų geologiją. Teisingiems projektiniams sprendimams priimti ir optimaliai statybai plėtoti reikėjo atitinkamos šių mokslų sandūros. Toje sandūroje turėjo atsirasti nauja geologijos mokslų šaka, kuri buvo pavadinta inžinerine geologija.

Lietuvoje inžinerinės geologijos mokslo pradininku laikytinas Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) privatdocentas Juozas Dalinkevičius, kuris 1939 m. spalį VDU Matematikos-gamtos fakultetą, įskaitant ir Geologijos ir mineralogijos katedrą, kuriai vadovavo profesorius Mykolas Stasys Kaveckis, perkėlus į Vilniaus universitetą, liko Kaune. 1940 m. jis VDU įkūrė Inžine-

rinės geologijos katedrą ir tapo pirmuoju jos profesoriumi. J. Dalinkevičius, 1919 m. baigęs Petrapilio kalnų institutą, jame dėstė kalnų geometriją, gerai išmanė uolienų fizines savybes. Po Antrojo pasaulinio karo, 1946 m. atkūrus Vilniaus universitetą (VU), Geologijos ir mineralogijos katedra buvo padalinta: Geologijos katedros vedėju tapo J. Dalinkevičius, o Mineralogijos katedros – M. S. Kaveckis. Kaune Inžinerinės geologijos katedra išliejo į tuometinio Politechnikos instituto Statybos fakultetą. Šioje katedroje dirbo prof. Vaclovas Pranaitis, prof. Bronius Sidauga. Nuo 1963 m. šios katedros vedėju tapo prof. M. S. Kaveckis, nes tais metais

■ Nukelta į 4 p.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Jonas Jasaitis

Gyvenimo prasmės ir tikslo atkūrimas

Jau turbūt pasiekėme ribą, kai vis didesnė amžininkų dalis nebesusimąsto apie gyvenimo prasmę. Sakoma: „Gyvenu ir tiek, kaip ir kiti... Dirbu – uždirbu – išleidžiu...“ Atrodo, kad gyvenimas suskirstytas į pakopas: mokykla – specialybės įgijimas – darbas – pensija... O kas daugiau: kurti šeimą ar nekurti, auginti vaikus ar jų neturėti? Su kuo bendrauti, kuo domėtis, kaip išreikšti savo unikalumą, o gal net nesistengti jo atskleisti ir „stumti“ dieną po dienos? Lietuvių tautosakoje sakoma, kad žmogus gyvenime turi atlikti tris pareigas: pasodinti medį – pastatyti namą – užauginti vaiką. Ar daugelis susimąstome apie šias ar panašias pareigas, ar suvokiame jų reikšmę?

Ankstyvas rytas. Šalia mokyklos stadiono nuobodžius ratus suka šunų laikytojai. Kas vedžioja vieną, kas du, o kas pusę tuzino... Atrodytų, kad šuns laikymas lyg ir priverčia pabūti ore ir pajudėti, nors prisiversti rimčiau pasimankštinti net nežadama. Bet štai ankstyvo ryto tylą perveria aštrūs operatyvinių automobilių signalai: į miegamąjį mikrorajoną kaukdamas ir mirkčiodamas ryškiais švyturėliais lekia „greitosios“. Dažniausiai todėl, kad kažkam sustreikavo širdis...

Mokyklos stadione su šiaurietiškomis lazdomis žvaliai žingsniuojantys nebejauni žmonės susižvalgo: jau daug metų niekam iš jų tokios pagalbos nebereikia. Žingsniuojančių nedaug. Kol dar neprasižadėjo pamokos, jie skuba pasimankštinti, juo labiau kad oras miegamajame rajone – gana gailus, pramoninės taršos čia nėra. Tuo pat metu kažkuris šunų vedžiotojas užmina smilkstančią nuorūką ir mechaniškai prisideda naują. Kažkuriam iš jų gana greitai prireiks „greitosios“... Tik ar suspės atgaivinti?

Pro stadioną į kitoje gatvės pusėje esantį darželį kelio-lika moterų veda vaikučius. Mamų, einančių su vaikučiais, gal 5–6 kartus mažiau, negu moterų, vedžiojančių šunis. Pastarosios turi laisvo laiko: su jais žaidžia, myluoja ir net kalbina. Tuo tarpu mamytės, vedančios vaikus į darželį, savo emocijų nedemonstruoja, nes rytas – reikia skubėti į darbą.

Ne vienas jau pastebėjome, kaip mūsų visuomenė „susūnėjo“: daugybė reklamų apie „augintinius“, daugybė patarimų, kaip juos auginti, kuo maitinti ir net... rengti. Taip, taip: rengti, nors šuo, skirtingai nuo vaiko, turi kailiuką. Kiekvienas gamtininkas pasakys, kad šuns rengti nereikia, nes jis turi užsiauginti paodinį riebalių sluoksnį, saugantį nuo oro temperatūros svyravimų: jei šunį aptempsite kailiniais, jo apsauginių funkcijų raida bus sutrikdyta.

Tačiau viešojoje erdvėje jau seniai perpildyta rašiniiais ir vaizdais apie „augintinius“. Iš tikrųjų ta rašliava neturi nieko bendra su gyvūnų priežiūra. Nuo seniausių laikų žinoma, kad kiekvienas naminis gyvūlys prijaukintas tik todėl, kad geba atlikti tam tikrą pareigą namų ūkyje. Jei tokioms pareigoms netinka, jo iš laukinės gamtos į namus niekas netempia. Prie būdos pririštam šuniukui niekas kailinių nesiuvo ir megztinių nemezgė. Bet dabar naujausioje reklamoje skaitome: „Tavo meilė – didžiausia dovana.“ Jauna mergina prie krūtinės glaudžia šuniuką, aptemptą raštuotu megztiniu. Bet juk, kartodama žodžius apie meilę, galėtų glausti savo kūdikį. Ar šiais visuomenės spartaus senėjimo laikais tai nebūtų daug prasmingiau?

Niekieno nerinktu, tačiau tikrųjų planetos valdytojų vizijoje gyventojų skaičius turi sparčiai mažėti: įprastinius darbus vis greičiau perima techninė įranga. Ji nepavargsta, nestreikuoja, jai nereikia socialinės apsaugos. Esant reikalui, užtenka tik pakeisti susidėvėjusią arba tobulintą detalę, mazgą ar schemą. Kuriamos technologijos, kurios nekaltai pristatomos kaip galinčios patobulinti žmogaus fizinius ir net protinius gebėjimus. Jau sukurtos dirbtinės gimdos, ap rūpintos davikliais, signalizuojančiais apie kylančius augimo nesklandumus, ir padedančios jų išvengti.

Apie tai, kad galima taikiai, dalykiškais derybomis išspręsti dabar kylančius politinius, ekonominius, religinius ar kultūrinius konfliktus, dabartiniai planetos valdytojai kol kas nemąsto: jiems karas yra beprotiškai pelningas verslas, dar ir padedantis persikirstyti planetos teritorinius ir gamtinius išteklius. Tik todėl ir taikai po Antrojo pasaulinio karo

palaiyktyti sukurtos institucijos, pavyzdžiui, JTO, paverstos primityvios derybų imitacijos dariniai. Žinoma, pasaulio tautos ir be jų susitartų, bet pagrindiniai pinigų srautų valdytojai nėra moralės ir kultūros lyderiai. Tai trumparegės vidutinybės, nesuvokiančios žmonijos paskirties planetoje. Jos jau kelintas dešimtmetis kėsinaisi į pačią žmonijos prigimtį. Tik todėl taip agresyviai puolama šeima ir bandoma suniekinti žmonijos kultūros paveldą.

Tokios tendencijos jau išsiverbė ir į Lietuvos gyvenimą. Kas galėjo pareikšti, kad „šeima neutrali lyčiai“? Juk būtent naujos kartos ugdytas yra pagrindinė, t. y. svarbiausia, šeimos funkcija. Jokie „vaikų namai“, jokios globos organizacijos, jokia užklausinė veikla šeimos neatstos. Kaip jau esame rašę, net asmenys, nepažįstantys savo biologinių tėvų, metų metais bando juos susirasti. Kaip jie patys sako, „pažvelgti į jų akis“, pamatyti, kas jų tėvas, kas jų mama. Bet štai prieš kelias dienas būtent Lietuvos teismas priėmė sprendimą, kuriuo dvi kartu gyvenančios moterys paskelbtos... mamomis. Dvi mamos, nė vieno tėčio? Pereikite visą Lietuvą, kiek rastumėte pritariančių tokiam sprendimui? Net įvaikinimo atvejais tokių sprendimų iki šiol niekas nepriiminėjo. Ką šie teisėjai atsakys, kai vaikas užaugs, nes iš dviejų moterų vaikai neatsiranda? Tai štai kodėl dabartinių valdančiųjų spaudimo dėka iš darbo skandalingai išmestas žymus mokslininkas, seniai pripažintas Lietuvos psichiatrijos tėvu. Kur jie bėgs skūstis, ką apkaltins, jei apytiksliai du milijonai piliečių patvirtintų, kad dviejų motinų vienoje šeimoje sprendimui nepritartų?

Suprasti gyvenimo prasmę galima tik tada, kai jautiesi fiziškai ir psichologiškai saugus. Jeigu tyko keisti pavojai, kai net nežinoma, kaip jų išvengti, asmens racionalaus sprendimo tikėtis nelengva: išsigandęs žmogus ne visada geba mąstyti visavertiškai. O juk dabartinis puolimas prieš šeimą net neturi logiško pateisinimo. Kurti šeimos niekas neverčia, niekas netrukdo kartu (pavyzdžiui, viename bute) gyventi keliems vyrams ar moterims. Niekas netikrina, ar jie miega vienoje lovoje, ar atskirose. Tačiau nesutuokusių, nors ir kartu gyvenančių, asmenų niekas šeima nevadina. Jei tie, kartu gyvenantys, bet nesutuokę asmenys nori bendrai tvarkyti savo finansinius reikalus arba gauti informaciją apie vienas kito sveikatą, visa tai galima artimiausiu metu išspręsti, priimant atitinkamas civilinio proceso pataisas (jei tokių klausimų dar iškyla).

Neginčijama, kad šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė, todėl nesutuokusių asmenų puolimas prieš šeimas negali būti toleruojamas. Prof. Aušra Maslauskaitė pažymi, kad šiandien šeimą suprantame, „kaip socialinį darinį, kuris atribotas nuo viešo gyvenimo, kuriame itin svarbūs emociniai saitai, jis kuriamas per romantišią meilę, jam būdingi tam tikri lyčių vaidmenys, kartų santykiai“. Sociologė nurodo, kad „žvelgiant iš biologinės perspektyvos – tai, matyt, yra mūsų, kaip rūšies, išgyvenimo klausimas <...>. Per šeimą gaunamas socialinis statusas, socialinė tapatybė, psichologinis saugumas, kurio reikšmė išauga šiuolaikinėje visuomenėje“.

Šeimos vaidmuo yra apibrėžtas Lietuvos Konstitucijos 38-ajame straipsnyje. Šiuo metu labai svarbu jį priminti: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą: motinystę, tėvystę ir vaikystę. Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. Valstybė registruoja santuoką, gimimą ir mirtį. Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją. Sutuoktinių teisės šeimoje lygios. Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą.“

Viešojoje erdvėje platinamos sumaišties atmosferoje belieka iškelti vieną iš svarbiausių klausimų, kuo žmogus išsiskiria nuo gyvūnijos pasaulio: žmogui būdingi jausmai, mąstymas ir kalba. Jokia kita gyvūnijos rūšis šiomis savybėmis nepasižymi. Visa tai nulemia specifinė, tik žmogui būdinga smegenų veikla. Iki šiol jokiais tyrimo metodais nėra atskleista šios specifikos esmė: niekas negali pasakyti, kurie smegenų centrai apsprendžia meilę, sąžinę, dorovę ir pan. Bandymai kaišioti į smegenis elektrodus, bandant žmogui įdiegti vadinamojo „dirbtinio intelekto“ metodikas, lygiai kaip ir bandymai keisti žmogaus lytį (chirurginiais, psichologiniais ar pan. metodais) yra nusikalstami. ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Laikinosios Dzūkijos bičiulių grupės prioritetas – Lregiono iššūkiai ir sprendimai. Regionų ekonominė ir socialinė sistema vis dar atsilieka nuo didžiųjų Lietuvos miestų. Regioninio vystymosi iššūkiai dažnai kyla dėl regionų netolygumo ir jų nevienodos plėtros. 2021 m. pakeista strateginio valdymo sistema sudarė sąlygas regionams ir savivaldybėms savarankiškai pasirinkti remiamas veiklas ir jų apimtį, suteikė daugiau galių regionams patiems nuspręsti, kokiomis priemonėmis spręsti kylančias problemas.

Regioninės plėtros problemas ir iššūkius Alytaus regione šios kadencijos metu pasiryžę spręsti į Seimo laikinosios Dzūkijos bičiulių grupę susibūrę parlamentarai. Šią kadenciją Dzūkijos bičiulių parlamentinėje grupėje dirbs 12 Seimo narių, savo kompetencija ir patirtimi siekiančių padėti regionui augti, vystytis, prisidėti prie strateginių regiono klausimų sprendimo. Grupės pirmininke išrinkta Seimo Lietuvos socialdemokratų partijos frakcijos narė Jurgita Šukevičienė. Siekiant identifikuoti svarbiausius regiono iššūkius ir geriausius sprendimus regionui, parlamentinė Dzūkijos bičiulių grupė sieks stiprinti regioninį vystymąsi, gerinti infrastruktūros kokybę ir skatinti ekonominę pažangą.

Seimo Pirmininko Sauliaus Skvernelio pirmasis užsienio vizitas – į Latviją. Vizito Rygoje metu suplanuota susitikti su aukščiausiais šalies vadovais, Latvijos Respublikos Saeimos Pirmininke Daiga Mierinia (*Daiga Mierīņa*), Latvijos Prezidentu Edgaru Rinkevičiumi (*Edgars Rinkēvičs*) ir Ministrė Pirmininke Evika Silinia (*Evika Siliņa*). Seimo Pirmininkas lankysis Latvijos okupacijos muziejuje, pagerbs žuvusius už Latvijos laisvę.

Susitikimų metu planuojama aptarti dvišalius politinius santykius, europinės reikšmės infrastruktūros projektų įgyvendinimo eigą, poreikį ir toliau visapusiškai remti Ukrainą, taip pat bendrus žingsnius, padėsiančius užkardyti Baltarusijos tęsiamą provokacinę nelegalios migracijos politiką.

„Latvija Lietuvai yra artima ir svarbi partnerė. Iki šiol džiaugiamės glaudžiu politiniu dialogu, prekybinių ekonominių santykių raida, kultūriniais ir akademiniais mainais. Noriu patikinti, kad šios kadencijos Seimas dės visas pastangas, kad šis bendradarbiavimas būtų pratęstas, o Lietuvos ir Latvijos ryšiai ir toliau stiprėtų, ypač ekonomikos ir saugumo srityse“, – prieš vizitą į Rygą sakė Seimo Pirmininkas Saulius Skvernelis.

Seimo Ateities komiteto pirmininkas – Vytautas Grubliauskas. 2024–2028 m. kadencijos Seimo Ateities komitetas lapkričio 20 d., pirmo posėdžio metu, komiteto pirmininku išrinko Lietuvos socialdemokratų partijos frakcijos narį Vytautą Grubliauską. V. Grubliauskas nuo 2004 iki 2011 m. dirbo Seime tuo metu veikusiame Informacinės visuomenės plėtros komitete, iš pradžių kaip komiteto narys, antrojoje kadencijoje – kaip jo pirmininkas. Vėliau 12 metų (tris kadencijas) buvo Klaipėdos miesto meras, o pastaruosius 1,5 metų – Klaipėdos miesto Tarybos narys, Kultūros, švietimo ir sporto komiteto pirmininkas.

Įkurtos Seimo frakcijos. Lietuvos socialdemokratų partijos frakcijos seniūnu išrinktas Seimo narys Remigijus Motuzas, pavaduotojais – Seimo nariai Tadas Barauskas, Ilona Gelažnikienė, Orieta Leiputė, Karolis Podolskis, Jurgita Šukevičienė, Violeta Turauskaitė. „Nemuno Aušros“ frakcijos seniūnu išrinktas Seimo narys Remigijus Žemaitaitis, pavaduotojais – Seimo nariai Robertas Puchovičius ir Kęstutis Bilius. Demokratų frakcijos „Vardan Lietuvos“ seniūnu išrinktas Seimo narys Linas Kukuraitis, seniūno pavaduotojais – Seimo nariai Rima Baškienė ir Domas Griškevičius. Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos seniūnu išrinktas Seimo narys Mindaugas Lingė, seniūno pavaduotojais – Seimo nariai Jurgis Razma, Audrius Petrošius, Paulė Kuzmickienė. Liberalų sąjūdžio frakcijos seniūne išrinkta Seimo narė Viktorija Čmilytė-Nielsen, seniūno pavaduotojais – Seimo nariai Edita Rudelienė ir Simonas Gentvilas. Ši frakcija pasiskelbė opozicine frakcija.

Seimo narė Aušrinė Norkienė perskaitė pareiškimą dėl Lietuvos valstiečių, žaliųjų sąjungos ir krikščioniškų šeimų sąjungos frakcijos įsteigimo. Šios frakcijos seniūne išrinkta Seimo narė Aušrinė Norkienė, pavaduotoja – Seimo narė Rita Tamašunienė. Mišrios Seimo narių grupės seniūnu išrinktas Seimo narys Viktoras Fiodorovas.

Seimo nariai, priklausantys Lietuvos socialdemokratų partijos, „Nemuno Aušros“ frakcijoms ir Demokratų frakcijai „Vardan Lietuvos“, jungiasi į koaliciją. ■ Nukelta | 4 p.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

Žala valstybei jau padaryta. Įmonių grupės „Teltonika“ vadovui prabilus apie galimybę, kad konservatoriai ėmėsi žlugdyti lustų gamyklos projektą keršydami už Arvydo Paukščio paramą Prezidento Gitano Nausėdos rinkimų kampanijai, socialdemokratai inicijuoja tyrimą ir konsultacijas dėl projekto ateities. „Didelė žala. Investuotojai apgauti. Investiciniam mūsų šalies klimatui jau bjauriai pakenkta, net jei dar yra vilčių projektą išgelbėti, – komentuoja Lietuvos socialdemokratų partijos Seimo frakcijos seniūnas Remigijus Motuzas. – Dabar svarbu išsiaiškinti įvykių chronologiją, nustatyti, kurios institucinės grandys tapo kliūtimi valstybės

strateginiams interesams – ir nedelsiant ieškoti sprendimų, kad šis unikalus, strateginis projektas nebūtų galutinai palaidotas.“

Pasak Lietuvos socialdemokratų partijos frakcijos nario Lauryno Šedvydžio, tai, kad „Teltonika“ buvo priversta skambinti pavojaus varpais, ne tik siunčia labai blogą signalą užsienio investuotojams, bet ir žlugdo pasitikėjimą valdžia tarp šalies verslo subjektų. „Verslo bendruomenė nevynioja žodžių į vatą: tai didelis sukrėtimas. Negalima nesutikti, kad „Teltonikos“ projektas yra vienas iš tų, kurie atvėrė Lietuvai naujų galimybių naudotis Europos Sąjungos RRF fondo lėšomis. Dabar iškilio grėsmė netekti 3,5 mlrd. eurų investicijų, 6000 aukštos kvalifikacijos darbo vietų.

Ką jau kalbėti apie puslaidininkų pramonės perspektyvas mūsų šalyje, – komentuoja L. Šedvydis. – Ant kortos pastatytas ne tik atskiro projekto likimas, bet ir Lietuvos reputacija. Mūsų akyse žlugdomas Lietuvos istorinis šansas. Ateinanti Vyriausybė to neleis – neuostabu, kad mūsų oponentai jau dabar kaišioja pagalius mums į ratus.“

Lietuvos valstiečių, žaliųjų ir Krikščioniškų šeimų sąjungos frakcija dirbs opozicijoje. Lietuvos valstiečių, žaliųjų ir Krikščioniškų šeimų sąjungos frakcija dirbs opozicijoje. Pasak frakcijos seniūnės Aušrinės Norkienės, frakcija veiks kaip konstruktyvi, savarankiška opozicija ir netaps kitų frakcijų, kurios atstovauja konservatorių ir

liberalų partijoms, opozicinio flango dalimi. „Mūsų frakcija priėmė aiškų sprendimą, kad mes toliau dirbame kaip konstruktyvi opozicija, bet nesijungdama į jokių papildomus opozicinius junginius. Seime mes esame vienintelė frakcija, kuri nuosekliai atstovauja tradicinėms vertybėms, todėl su liberalios krypties darbotvarkė, kuriai atstovauja konservatoriai ir liberalai, mums ne pakeliui.“ Frakciją sudaro 11 Seimo narių – Valius Ažuolas, Dainius Gaižauskas, Ligita Girskienė, Rimas Jonas Jankūnas, Eimantas Kirkutis, Jaroslavas Narkevičius, Aušrinė Norkienė, Česlavas Olševskis, Bronis Ropė, Rita Tamašunienė ir Ignas Vėgėlė. Frakcijai vadovauja Aušrinė Norkienė. ■

LIETUVOS GEOLOGŲ DRAUGIJOJE

Inžinerinės geologijos vaidmuo tvarioje ekonomikoje

■ Atkelta iš 2 p.

VU Gamtos mokslų fakultete Mineralogijos katedra vėl buvo sujungta su Geologijos katedra, o vietoje jos įsteigta Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedra.

1956 m. įkurtame Vilniaus inžinerinės statybos institute (VISI, dabar – Gedimino technikos universitetas – VILNIUS TECH) buvo plėtojami geotechnikos ir gruntų mechanikos mokslai, artimi inžinerinei geologijai. Inžinerinės geologijos kursas buvo privalomas ir architektūros studentams Vilniaus dailės akademijoje, kur Statybos katedroje šį kursą 1958–1960 m. m. dėstė pradantis mokslininko karjerą, mokslų kandidato laipsnį įgijęs Algimantas Grigelis.

Šiuolaikinėje Lietuvos mokslo panorama inžinerinė geologija yra gana paklausi specialybė. Inžinieriai geologai rengiami VU. Galiojantys teisės aktai nustato, kad kiekvieno stacionaraus statinio arba kelio (geležinkelio), tilto, užtvankos ir pan. inžinerinės geologinės sąlygos projektavimo stadijoje privalo būti ištytos. Be to, inžinierių geologų, kaip ir architektų akiratyje nuolatos turi būti tokie gamtiniai procesai, kaip šlaitų stabilumas, nuoslankos ar nuošliaužos, karstinės įgriuvos, gruntų deformacijos ir panašūs geologiniai procesai.

Praktikos ir mokslo dermė

Inžinerinės geologijos mokslas yra labai artimai susijęs su gamybine praktika. Tai sritis, kurioje persipina trys ūkinės inžinerinės veiklos: 1) geologiniai tyrimai, 2) projektavimas ir 3) statinių pamatų statyba. Inžinieriai geologai tiria gamtines sąlygas ir teikia informaciją projektuotojams bei statybininkams, kurie, vykdydami savo darbus, konsultuojasi su inžinieriais geologais. Tokia ūkinės veiklos schema užtikrinamas būsimos statinio patikimumas, ekonomiškas ir kokybės.

Šiuolaikinėje statyboje, kai nūdienos reikalavimai inžineriniams statiniams vis didėja, kai statiniai stiebiasi į aukštį ir vis giliau įsikvama į litosferą, kad būtų išnaudojamas kiekvienas ploto metras, inžinieriams geologams tenka visiškai atsakomybė už savo tyrimų rezultatus ir jų kokybę. Šiuolaikinis projektavimas kelia vis didesnius reikalavimus gręžimui darbams, grunto bandinių paėmimui, jų laboratoriniams tyrimams ir lauko tyrimų metodams.

Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje labai sparčiai vystoma civilinė ir pramoninė statyba. Didieji miestai stato dangoraižius, viadukus, požemines stovėjimo aikšteles, regionuose kuriami dideli vėjo jėgainių parkai, kurie planuojami jūroje. Tiesiami nauji keliai

ir geležinkeliai („Via Baltica“, „Rail Baltica“), statomi tiltai, plečiamas jūrų uostas su savo krantinių infrastruktūra. O tokių objektų projektavimui ir statybai reikalingi kompleksiniai inžinerinių geologinių sąlygų tyrimai, kai tiriami grunta, požeminis vanduo, geologiniai procesai, vertinamas reljefas ir pan.

Šiuolaikiniai tyrimai remiasi klasikiniu žemės gelmių tyrimo metodu – gręžimu. Tačiau gręžimo darbai, susiję su pamatų projektavimu ir statybos reikmėmis, yra labai sudėtingi. Jų metu aprašoma grunto sudėtis, nustatomas požeminio vandens lygis ir kt. Turi būti paimti grunto bandiniai, kurie tiriami specializuotose laboratorijose. Modernios gręžimui naudojamos staklės įgalina paimti aukštos kokybės nesuardytos sandaros bandinius, kurių tyrimai laboratorijoje leidžia nustatyti jų sudėtį, būseną ir fizines bei mechanines savybes. Šias savybes būtina žinoti, skaičiuojant pamatų laikomąją gebą, pastatų nuosėdžius, šlaitų pastovumą, projektuojant ir parenkant tinkamus toms gamtinės sąlygoms pamatus.

Kiti plačiai naudojami Lietuvoje gruntų tyrimų metodai yra vadinami lauko metodais, t. y. kai, neatliekant gręžimo darbų, yra bandomas gruntas. Tai vadinamieji zondavimo metodai (statinis ir dinaminis zondavimas), presiometrija, dilatometrija, sparnuotės metodas, gruntų bandymai statine ir dinamine plokšte, įsukama plokšte ir daugelis kitų.

Šių tyrimų grunta ištiriami ne laboratorinėmis, o lauko sąlygomis, nepažeidžiant jų gamtinių slūgsojimo sąlygų (*in situ*). Šių metodų panaudojimo galimybės priklauso nuo grunto tipo, būsenos ir užduoto tyrimo gylio. Lietuvoje populiariausias lauko tyrimo metodas yra statinis zondavimo bandymas, kuris suteikia daugiausia informacijos apie gruntų savybes.

Pastaraisiais metais Lietuvoje populiarėja neinvaziniai tyrimų metodai, kurie vadinami geofizikiniais. Šie metodai reikalingi, norint įvertinti gruntų dinamines savybes. Jie nepakeičiami, dirbant šiaurinės Lietuvos dalyje Biržų ir Pasvalio rajonuose, kur paplitę karstiniai procesai. Jie nebloggerai identifikuoja gipso sluoksniuose esančias ir besiformuojančias tuštumas.

Geofiziniai seisminiai tyrimai būtini, norint įvertinti statinių, kurie bus veikiami dinaminių apkrovų, savybes. Tai ypač svarbu, projektuojant vėjo jėgaines, krantinių zonas ir branduolinės paskirties objektus.

Baigiamosios pastabos

Inžinerinių geologinių tyrimų apimtys, Geologijos įmonių asociacijos duomenimis

■ Nukelta į 5 p.

Gręžimas koloniniu būdu (Vilnius, Arsenalo g., 2022 m. spalio). Iš UAB „Geotestus“ archyvo

Nesuardytos sandaros grunto bandiniai (Akmenės r., 2023 m. liepa). Iš UAB „Geotestus“ archyvo

Dilatometras – lauko prietaisas gruntų deformacinių savybių tyrimams (2020 m., Kairėnai) S. Gadeikio nuotr.

Geofiziniai seisminiai tyrimai gręžinyje (Vilnius, Kareivių g., 2022 m.) S. Gadeikio nuotr.

Inžineriniai geologiniai tyrimai (Vilnius, ant Tauro kalno, 2022 m., birželis). S. Gadeikio nuotr.

Gruntų mechanikos laboratorija. Odometrinis prietaisas, skirtas deformaciniams gruntų savybėms tirti. (2021 m., sausis). S. Gadeikio nuotr.

Inžinerinės geologijos vaidmuo tvarioje ekonomikoje

■ Atkelta iš 4 p.

(2023), sudaro apie 12 mln. eurų. Lietuvoje yra išduota daugiau kaip 80 leidimų atlikti inžinerinius geologinius tyrimus. Tai reiškia, kad daugiau kaip 80 įmonių ar įstaigų privalo savo personale turėti bent vieną geologą. Be tokio specialisto diplomo, įrodančio geologinį išsilavinimą ir patirtį, Lietuvos geologijos tarnyba negali išduoti leidimo vykdyti tam tikrus geologinius tyrimus. Realiai iš to kiekio yra tik apie 20 įmonių, kurių veikla tiesiogiai susijusi su inžineriniais geologiniais tyrimais, kurios turi tam reikalingą įrangą ir kvalifikuotą personalą. Jų atliekamų darbų kiekis Lietuvoje sudaro virš 90 proc. nuo bendro inžinerinių geologinių tyrimo kiekio. Šiose įmonėse daugumą darbuotojų sudaro inžinieriai geologai, turintys atitinkamą išsilavinimą. Taigi inžinerine geologine veikla Lietuvoje tiesiogiai užsiima 50–60 specialistų, o vertinant ir mokslo bei valstybines įstaigas, tokių kadru gali būti apie 100.

Remiantis įvairiomis apklausomis, kurias atlieka Geologijos įmonių asociacija, poreikis tokiems specialistams vis didėja. Pastaraisiais

metais darbo rinką papildė 3–5 bakalaurai ir 2–3 magistras. Nors stojančiųjų mokyti yra bent kelis kartus daugiau, tačiau labai stipriai nuvilia pradedančiųjų studijuoti bendrasis išsilavinimas. Tenka pripažinti, kad mūsų pirmo kurso studentai nėra patys stipriausi (pagal abiturus rezultatus). Taigi šioms studijoms pasirengusių absolventų nėra daug, o reikėtų bent du–tris kartus daugiau.

Geologija nėra prestižinė darbo sritis. Tai sunkus ir atsakingas, dažnai purvinas fizinis darbas, kuris šiuolaikiniam jaunam žmogui nėra patrauklus. Todėl turinčių tinkamą išsilavinimą ir nemažą darbo patirtį inžinierių geologų nėra daug. Lietuvoje šiuo metu yra aktyvūs ir darbingi tik 5 mokslų daktarai. Mokslinis inžinerinės geologijos potencialas yra VU Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedroje. Nemažai dirba Lietuvos geologijos tarnyboje, o kiti – įvairiose įmonėse.

Nepaisant kadru trūkumo ir kitų objektyvių problemų, galima pasigirti, kad mūsų Lietuvos inžinerinė geologija yra pajėgi atlikti visus uždavinius, kuriuos kelia šiuolaikinis projektavimas ir pamatų statyba. Mūsų įmonės pastaraisiais metais apsirūpino gruntų tyrimų

ir gręžimo technika, atsinaujino laboratorinę įrangą, programinę įrangą, taiko naujausius tyrimo metodus. Galima konstatuoti, kad egzistuojanti geologinių tyrimų tvarka, kai visi Lietuvoje atliekami geologiniai tyrimai privalo būti registruoti Lietuvos geologijos tarnybos (LGT) registre, kai visos tyrimų ataskaitos yra pateikiamos į LGT fondus, ir patys sudėtingiausi tyrimai dar papildomai įvertinami, įgalina kelti tyrimų kokybę, skatina laikytis aplinkosaugos ir kokybės standartų.

Netolimoje ateityje, priėmus visai Europos Sąjungai skirtus geotechninio projektavimo ir geologinių tyrimų standartus, vadinamąjį EUROCODE-7, teks dar labiau sustiprinti ir išplėsti savo inžinerinių geologinių tyrimų pajėgumus. Šiuose standartuose keliami reikalavimai privers taikyti įvairesnius lauko tyrimo metodus, modernią laboratorinę įrangą, o tai savo ruožtu privers tobulinti savo žinias ir kompetencijas. Naujus iššūkius kelia pradedamas projektavimo praktikoje taikyti BIM (angl. *Building Information Modeling*, liet. SIM arba statinio informacinis modeliavimas) – funkcinis ir fizinis objekto vaizdavimas skaitmeninėje

erdvėje. Tai būsimo pastato informacijos modelis, kuris yra objekto informacija, naudojama sprendimams priimti viso objekto egzistavimo metu. Mūsų inžinieriams geologams, taikantis prie tokių projektavimo naujovių, teks kurti ir geologinės informacijos modelius. Tokios būsimo darbų naujovės, matyt, prives ir prie dabar populiarėjančio dirbtinio intelekto sprendimų taikymo.

Autoriai: Saulius Gadeikis – fizinių mokslų (geologijos) daktaras, VU docentas, UAB „Geotestus“ direktorius; Algimantas Grigelis – Lietuvos mokslų akademijos narys, akademikas

Šaltiniai:

Akademikas Juozas Dalinkevičius. Vilnius: VUL, 2014.

Profesorius Mykolas Kaveckis – inžinierius, mineralogas, geochemikas. Vilnius: VUL, 2012.

Vilniaus universiteto Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedrai 50 metų. VUL, 2013, 252 p.

Algimantas Grigelis. Brianaus. Vilnius, 2024 (spausdinama). ■

35-asis Lietuvos geologų sąjungos suvažiavimas: didysis mineralogas ir švietėjas Ignatas Domeika – Lietuvos mokslininkų akiratyje

Akad. Algimantas Grigelis,
dr. Bernardas Paukštys

Lapkričio 29 d. Vilniuje įvyko 35-asis Lietuvos geologų sąjungos suvažiavimas. Jame apžvelgta sąjungos veikla, įvardinta geologų veiklos plėtra, aptarti geologų vykdyti projektai ir renginiai, nauji atradimai ir leidiniai bei svarbiausios tarptautinės publikacijos. Suvažiavimo pabaigoje penkiems mokslininkams iškilmingai įteikti Lietuvos Ignato Domeikos draugijos skirti Ignato Domeikos atminimo medaliai.

Kaip jau rašyta „Mokslo Lietuvoje“, 2021 m. įsteigtas vardinis didžiojo mineralogo, švietėjo, rektoriaus, humanisto, pasaulinio garso mokslininko Ignato Domeikos (1802–1889) atminimo medalis, sukurtas dailininko Petro Repšio, kuris vertinamas fizinių ir humanitarinių mokslų tyrėjų aplinkoje. Laureatams įteikiamas sidabruotas atminimo medalis, kurio averse yra Ignato Domeikos atvaizdas, o reverse parodyta domeikito mineralo atomo struktūra (Cu₃As). Prie medalio pridedamas puošnus diplomatas odos aplanke. 2023–2024 m. Ignato Domeikos draugijos valdyba šiuo atminimo medaliu už nuopelnus mokslui ir tautos pažangai bei už Ignato Domeikos paveldo tyrimą ir išsaugojimą jau apdovanojo 30 žinomų mokslininkų, I. Domeikos palikimo tyrėjų.

Šių metų lapkričio 29 d. atminimo medaliai pirmą kartą paskirti I. Domeikos palikuonims: Marijai Paz Domeyko Lea Plaza, biografai, rašytojai, I. Domeikos ketvirtosios kartos proanūkei, ir jos dukteriai Elianai Alfonso Domeyko, inžinieriai, keliautojai – penktosios kartos palikuonei, gyvenančioms Sidnėjūje, Australijoje. Sulaukus galimybes,

Ignato Domeikos draugijos valdybos nariai prof. Algimantas Česnulevičius (trečias iš kairės), dr. Leonora Živilė Gelumbauskaitė ir Draugijos prezidentas akad. Algimantas Grigelis (abu dešinėje) su apdovanotais Ignato Domeikos medaliu. Bernardo Paukščio nuotr.

medaliai joms bus įteikti vėliau jų namuose.

Lietuvos tyrėjų – Ignato Domeikos medalio laureatų gretas šiemet papildė mokslininkai: dr. Vaida Šeirienė, prof. Juozas Banionis, prof. Jonas Jasaitis, dr. Ginutis Juozapavičius ir dr. Ramūnas Kondratas.

Jonas Jasaitis – edukologas, socialinių mokslų daktaras, publicistas, laikraščio „Mokslo Lietuva“ vyriausiasis redaktorius, 1996–2004 m. buvęs Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių savaitraščio „Dirva“ redaktorius, daugelio mokslinių leidinių autorius, Lietuvos mokslininkų sąjungos (LMS) pirmininkas (2016–2020), LMS tarybos narys, Latvijos žemės ūkio ir miškų mokslų akademijos užsienio narys. Jis apdovanotas už nuoseklų mokslo ir sociumo ryšio puoselėjimą, ilgametę lyderystę mokslo medijų veikloje, glaudžius ryšius su geologų bendruomene ir Ignato Domeikos vardo garsinimą.

Juozas Banionis – matematikas, istorikas, profesorius, humanitarinių mokslų daktaras, lietuvių rezistencijos ir genocido istorijos tyrėjas, monografijų, matematikos vadovėlių autorius, buvęs žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“ redakcinės kolegijos narys (2002–2012).

Jis apdovanotas už nuopelnus mokslo istorijai, už unikalius lemtingų tautos istorijos įvykių tyrimus, glaudžius ryšius su geologijos mokslų bendruomene, už Ignato Domeikos paveldo studijas ir jo vardo garsinimą.

Ginutis Juozapavičius – geologas, gamtos mokslų daktaras, kietųjų naudingųjų iškasenų tyrimų verslo pradininkas, Lietuvos geologų sąjungos garbės narys, monografijų ir mokslo darbų autorius, Lietuvos karjerų asociacijos, Auginimo terpių gamintojų asociacijos valdybą narys, buvęs ilgametis Geologijos įmonių asociacijos valdybos narys, Antano Giedraičio geologijos fondo garbės ženkle „Auksinis geologo plaktukas“ laureatas. Jis apdovanotas Ignato Domeikos atminimo medaliu už nuopelnus geologijos mokslui, ilgamečius naudingųjų iškasenų geologijos ir ekonomikos tyrimus, nuoseklų indėlį į geologijos verslų plėtotę.

Ramūnas Antanas Kondratas – mokslo istorikas, Harvardo universiteto (JAV) filosofijos daktaras (PhD), medicinos istorijos tyrėjas, knygų autorius, Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos pirmininkas, Baltijos mokslo istorikų ir filosofų draugijos

narys, UNESCO Lietuvos nacionalinio komiteto „Pasaulio atmintis“ narys, tarptautinių mokslinių draugijų JAV narys arba steigėjas ir prezidentas, JAV Lietuvių bendruomenės tarybos narys. Jis apdovanotas diplomais už veiklą JAV ir Šiaurės Amerikos sveikatos, švietimo ir šalpos srityje (1990 ir 1994).

Vaida Šeirienė – geologė, paleobotanikė, gamtos mokslų daktarė, mokslinių darbų autorė, tarptautinių ir nacionalinių mokslo projektų vadovė, Gamtos tyrimų centro Geologijos doktorantūros komisijos pirmininkė, Lietuvos geologų sąjungos pirmininkė (2019–2022), Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos narė, Tarptautinės kvartero sąjungos (INQUA) Europos kvartero stratigrafijos sekcijos, Tarptautinės diatomistų sąjungos bei Lietuvos algologų draugijos narė. Ji apdovanota už nuopelnus geologijos mokslui, ilgamečius kvartero periodo paleobotaninius ir paleoklimatinius tyrimus, už nuoseklų Lietuvos geologų sąjungos veiklos plėtrą. Ignato Domeikos draugijos valdybos vardu sveikiname laureatus ir kviečiame pasekti šiuo palinkėjimu: „Eik ir tikėk, ir Tu pasieksi Laimės žiburį.“ ■

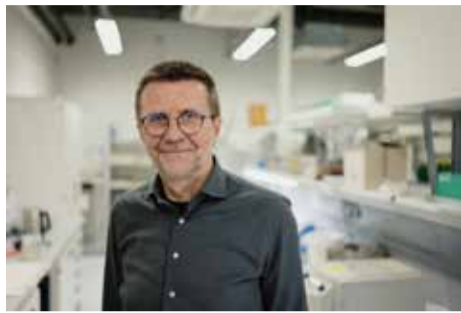
KAIP TARPTAUTINIAI TYRIMAI FORMUOJA VALSTYBĖS ATEITĮ?

Europos molekulinės biologijos laboratorija (EMBL) yra viena svarbiausių tarptautinių mokslinių organizacijų pasaulyje. Jos tikslas – pažinti gyvybės paslaptis molekulinio lygmeniu. 1974 m. įkurta EMBL tapo pavyzdžiu, kaip tarptautinė mokslininkų bendruomenė gali bendradarbiauti siekdama pažangiausių tyrimų, technologijų vystymo ir mokslo sklaidos. „EMBL yra neįkainojama platforma pasaulio mokslininkams, padedanti dalytis žiniomis, ištekliais ir technologijomis. Ši organizacija tiesiogiai prisideda prie mokslo inovacijų ir geresnio gyvenimo kūrimo visuomenei“, – teigia Vilniaus universiteto (VU) Gyvybės mokslų centro (GMC) direktorius dr. Kastis Krikštopaitis.

Šios laboratorijos pagrindinės veiklos kryptys – moksliniai tyrimai, atviroji prieiga infrastruktūra, mokymai mokslo bendruomenei ir atvirai prieinami moksliniai duomenys. EMBL garsėja tiek tarpdisciplininiais, tiek plataus profilio aukšto lygio moksliniais tyrimais: nuo bioinformatikos, genų redagavimo ir baltymų struktūros bei sąveikos iki ekosistemų, žmogaus sveikatos ir ligų mechanizmų tyrimų.

Vienas svarbiausių laboratorijos tikslų – užtikrinti mokslo kokybę ir reikalingos įrangos prieinamumą mokslininkams visame pasaulyje, todėl tinkama ir kokybiška, aukšto lygio infrastruktūra ir paslaugos yra vienas svarbiausių mokslinių tyrimų centrų variklių. Stazuotės, doktorantūros ir podoktorantūros programos bei mokymai tūkstančiams tyrėjų yra dar vienas pamatinis kriterijus, kurį puoselėja EMBL, todėl prisideda prie tyrėjų tobulinimo visame pasaulyje.

EMBL veiklos rezultatai jau dabar daro reikšmingą poveikį visuomenei – nuo naujų vaistų kūrimo iki aplinkosaugos problemų sprendimo. Pavyzdžiui, EMBL tyrimų rezultatai padėjo greičiau kurti COVID-19 vakciną, suprasti mikrobiotos svarbą sveikatai

VU prof. Virginijus Šikšnys. VU nuotr.

ir atrasti naujus biotechnologijų sprendimus pramonėje. „Šios organizacijos veikla įkvėpia naujus mokslo atradimus, padedančius įveikti pasaulinius iššūkius, tokius kaip sveikatos problemos ar klimato kaita, ir tai yra priežastis, kodėl Lietuvai svarbu būti šios organizacijos dalimi“, – pažymi VU GMC direktorius dr. K. Krikštopaitis.

Lietuvos narystė EMBL ir Partnerystės institutas – istorinis žingsnis į priekį

Lietuva prie EMBL prisijungė 2019 m., tapdama 27-ąja visateise šios prestižinės organizacijos nare. „Tai buvo reikšmingas žingsnis, kuris sujungė mūsų šalies mokslininkus su tarptautine bendruomene, užtikrino galimybes dalyvauti bendruose projektuose, naudotis pažangiausiomis technologijomis bei keistis patirtimi ir taip garsinti Lietuvos vardą tarptautinėje arenoje“, – pabrėžia prof. Vytautė Starkuvienė-Erfle, VU GMC direktoriaus pavaduotoja tarptautinei veiklai. Ji buvo pirmoji mokslininkė iš Lietuvos, dirbusi EMBL Heidelberge jau 1997–1998 m., o nuo 2007 m. ji – mokslinės grupės vadovė, kartu su kolegomis tyrinėjanti viduląstelinę pernašą, kaip atsako į išorinius veiksmus sistemą.

2020 m. VU įkurtas vienas iš septynių EMBL partnerystės institutų. Jame vykdomi aukščiausio lygio moksliniai tyrimai genomų

VU Gyvybės mokslų centras

redagavimo srityje, kartu dirba užsienio šalių ir Lietuvos tyrėjai, kurie įsitraukia į tarptautinius projektus. „Ši partnerystė ne tik stiprina Lietuvos gyvybės mokslų pozicijas tarptautinėje erdvėje, bet ir tiesiogiai prisideda prie mokslo proveržio ir svarbių problemų sprendimo“, – pažymi prof. V. Starkuvienė-Erfle. Per penkerius metus EMBL Partnerystės institutas Lietuvoje užaugino naują mokslininkų kartą, suteikė galimybę jauniems tyrėjams mokytis ir dirbti tarptautinėje aplinkoje ir paskatino kurti naujus biotechnologinius sprendimus, kurie jau dabar naudingi visuomenei ir pramonei.

Prof. Virginijus Šikšnys – apie EMBL reikšmę Lietuvos mokslui

EMBL Partnerystės institutas ypač reikšmingas vystant molekulinės biologijos tyrimus ir stiprinant Lietuvos mokslinį poten-

VU Gyvybės mokslų centro laboratorijoje

cialą. Išskirtinis profesorius Virginijus Šikšnys, vienas žymiausių šalies mokslininkų, CRISPR-Cas technologijos bendraatradėjis, buvo viena iš pagrindinių figūrų, inicijavusių Lietuvos narystę EMBL. Jo tarptautinis pripažinimas ir glaudūs ryšiai su pasauline mokslininkų bendruomene atvėrė galimybes Lietuvai tapti visateise EMBL nare. ■

Nacionalinis susivienijimas:

gydytojo A. Alekseičiko-Kirinovo atleidimas – akivaizdus susidorojimas

Politinė partija Nacionalinis susivienijimas Prezidentui ir Seimo Sveikatos apsaugos komitetui pateikė reikalavimą dėl mėginimų pajungti psichiatriją ideologiniams ir politiniams tikslams. Partijos teigimu, tikrieji prof. Aleksandro Alekseičiko-Kirinovo atleidimo motyvai yra ideologiniai, o ne susiję su drausmės pažeidimais. Nacionalinis susivienijimas reikalauja Prezidentą užtikrinti piliečių profesinės veiklos ir pažūrų laisvę, o Seimo Sveikatos apsaugos komitetą – inicijuoti nepriklausomą komisiją nešališkam atleidimo aplinkybių tyrimui.

„Reikalaujame Vilniaus miesto savivaldybę įpareigoti Vilniaus miesto psichikos sveikatos centro administraciją pateikti detalią informaciją apie A. Alekseičiko-Kirinovo atleidimo aplinkybes ir pagrindą, užtikrinant skaidrumą ir nešališkumą, o gautą informaciją paskelbti visuomenei. Taip pat imtis veiksmų užtikrinant, kad A. Alekseičiko-Kirinovo pacientams būtų suteikta tinkama psichologinė pagalba ir nenutrūkstamas gydymas. Tai galėtų apimti laikinas kompensacines priemones, skirtas pacientams, kurie liko be priežiūros. Galiausiai, būtina organizuoti viešą diskusiją su psichikos sveikatos specialistais, pacientų teisių gynėjais

Prof. Aleksandras Alekseičikas-Kirinovas

ir visuomene, siekiant išspręsti konfliktą ir atkurti pasitikėjimą institucijomis“, – taip pat teigiama partijos rašte.

Nacionalinis susivienijimas teigia, kad Lietuvos žmogaus teisių centro vadovės Jūratės Juškaitės vieši komentarai apie A. Alekseičiko-Kirinovo darbą yra ne tik šališki, neetiški ir nepagrįsti, bet ir tiesioginis bandymas atgaivinti sovietinę praktiką naudoti psichiatriją ideologiniam tikslui – užkirsti kelią bet kokioms diskusijoms apie praeities medicinos praktikas ar jų kritinį įvertinimą. Atkreipiamas dėmesys, kad buvę Seimo nariai, pasinaudodami šia situacija, pradėjo viešai agituoti už vadinamųjų konversijos terapijų draudimą. Partijos vertinimu, tai reiškia tiesioginį ir

nedviprasmišką valdžios užmojų pakreipti psichiatrijos mokslą ir gydymą ideologine linkme, nepaisant pacientų teisių ir poreikių.

„Agresyvus garsaus Lietuvos psichiatro puolimas, remiantis iš konteksto ištrauktais ir be leidimo paviešintais jo žodžiais, taip pat prieš jį nukreipta atvirai šmeižikiška retorika prikėlė iš užmaršties tamsiausius sovietinės okupacijos laikus, kai būdavo organizuojamos ilgalaikės režimui neįtinkančių asmenų politinio smerkimo ir moralinio bei psichologinio terorizavimo kampanijos, – teigiama reikalavimo rašte. – Šis įvykis kelia principinį klausimą dėl psichiatrijos nepriklausomumo šių dienų Lietuvoje ir kolegialumo normų šios srities profesinėje bendruomenėje. Joje derėtų ir yra būtina skatinti diskusijas apie terapijos metodus ir požiūrius, o ne praktikuoti ideologinio priešiško ir nepakantumo motyvuojamą susidorojimą su profesijos kolegomis.“

„Šiuo atveju su A. Alekseičiku-Kirinovu yra akivaizdžiai susidorota. Panašaus susidoravimo praktika yra lengvai atpažįstama iš piktnaudžiavimų psichiatrija sovietmečiu, kai psichiatrija buvo tapusi politinių represijų įrankiu, vadinamąja politine psichiatrija, skirta nutildyti disidentus bei žmones, nepri-

tarusius oficialiai komunistinei ideologijai ir okupaciniam režimui. Visas šios politinės psichiatrijos apraiškas turime kuo anksčiau atpažinti ir neleisti joms vėl išplisti ir įsitvirtinti šiandienos Lietuvoje“, – komentavo Nacionalinio susivienijimo pirmininkas prof. Vytautas Radžvilas. ■

Rinkimus pralaimėjusių partijų antivalstybinė veikla

Nacionalinis susivienijimas pažymėjo, kad tariama antisemitizmo plitimo Lietuvoje tema tiek vietinėje, tiek ir tarptautinėje erdvėje eskaluojama iki absurdiškų mastų. Rinkimus pralaimėjusių politinių partijų atstovų iniciatyva prie Lietuvos Respublikos Seimo rengiamos visuotinės nepaklusnumo akcijos, deginamos žvakutės, o viešuose kreipimuose į tarptautines organizacijas raginama pasmerkti antisemitizmą, neva platinamą Lietuvoje. ■

Kolegos psichiatrai, ar jūs čia rimtai? Išmetėte iš darbo savo mokytoją?

Aurelijus Veryga

Jei čia tikrai tiesa, tai tą padariusieji yra mažų mažiausiai bailiai ir prisitaikėliai. Tokie patys prisitaikėliai ir bailiai, kaip kad buvo tie, kurie sovietmečiu sveikus žmones

paversdavo psichikos ligoniais dėl politinių priežasčių. Net jei jis būtų praktikavęs kažką, kas nepatinka leftistams, dėl to tokie žmonės iš darbo nemetomi.

Aš jums duosiu kitą pavyzdį. Būnant ministru, teko priiminėti sprendimus dėl „kodavimo“ išgyvendinimo, gydant priklausomybes. Daugybė gydytojų tokią praktiką taikė. Ar girdėjote, kad bent vienas jų būtų

buvęs dėl to persekiotas, kad būtų siūloma juos mesti iš darbo? Ne. Nes tai būtų buvusi tiesiog kvailystė. Jei jie ką nors ir darė negerai, tai todėl, kad buvo įsitikinę, jog tokiu būdu geriausiai padės sergančiam žmogui.

Siūlau prisiminti leftistų stumtą vaikų „lyties keitimą“, kurio protingos valstybės jau atsisako. Ką siūlytumėte daryti tokias „lyties keitimo“ terapijas taikiusiems gy-

dytojams? Gal irgi visus iš darbo? Bailių problema yra visų viena ir ta pati. Kai kas nors pasibels į jūsų kabinetą išmesti iš darbo jus, dėl kokios nors naujos ideologijos neatitinkančios jūsų praktikos, kiti bailiai jūsų taip pat neužtars.

MOKSLO ISTORIJOS PUSLAPIAI

MONTVILINIS

Doc. dr. Judita Puišo,
dr. Aurelijus Starkus

D ažnas, atvykęs į Vilnių ir norėdamas jame pasivaikščioti, keliaudamas iš stoties į miesto centrą, eina Sodų gatve. Bet vargu ar susimąsto, kokių sodų čia būta ir kas buvo tų sodų savininkai. Dar XIX amžiaus viduryje, kai nebuvo čia nutiesto geležinkelio, ši gatvė vadinta Strumilos vardu, nes greta jos, maždaug ties dabartinių Sodų ir Šopeno g. sankryža, buvo pasodinti Juzefo Strumilos sodai. Juzefas Strumila (lenk. Józef Strumiłło, 1774–1847) buvo ne tik Ukmergės pavieto (Lenkijos administracinio skirstymo vienetas) bajoras, teisininkas, bet ir vienas iš pomologijos pradininkų buvusioje Abiejų Tautų Respublikoje. Jis – išpūdingo sodininkystės, gėlininkystės ir daržininkystės veikalo „Ogrody północne“ autorius. Ši knyga 1820 m. atspausdinta Vilniuje, Antano Marcionovskio spaustuvėje. Ji buvo labai populiarė, išleista bene 10 kartų.

Vincentas Montvila (lenk. *Wincenty Montwiłł*, 1846–1903), didžiojo geradarijo ir modernaus Vilniaus kūrėjo Juozapo Montvilos (lenk. Józef Montwiłł, 1850–1911) brolis dalyvavo 1879 m. rugsėjo 13–15 d. Šiauliuose vykusioje žemės ūkio parodoje, aprašytoje tų pačių metų „Ogrodnik Polski“ („Lenkų sodininkystė“) Nr. 7, ir apdovanojtas sidabro medaliu. Jo iš Vaivadiškių dvaro (dab. – Ukmergės rajone) atvežti antaniniai, „Kaiser Alexander“ ir „Tiroler“ bei „Tulskie“ labai dideli, geltoni su rausvais ruoželiais obuoliai ir „Reinett Victoria“ bei „Prune noire“ slyvos buvo pripažinti geriausiais.

Vincentas Montvila gimė 1846 m. rugsėjo 11 d. Mitėniškių dvare bajorų Stanislovo ir Aleksandro iš Daugėlių Montvilų šeimoje. Pakrikštytas 1846 m. rugsėjo 17 d. Šėtos Romos katalikų parapijos bažnyčioje. Krikštėtais buvo pakviesti buvęs Vilniaus civilinių rūmų prezidentas Vincentas Daugėla (lenk. *Wincenty Dowgalla*) ir jo sutuoktinė Elena (lenk. *Helena Antoniego Gintowta*) su asistentais: vėliavininku Stanislavu Vielickiu (lenk. *Stanisław Wieliczko*) su Aleksandra Gintautaitė (lenk. *Aleksandra Gintowtowna*).

Septyniolikmetis Vincentas Montvila aukso medaliu baigė Vilniaus gimnaziją ir mokslus tęsė Peterburgo technologijos institute, kurį sėkmingai baigė. Kurį laiką jis dirbo techniku „Temler ir Švede“ odos fabrike Varšuvoje. 1869 m. palikęs einamas pareigas, kurios sutvirtino jo ir tikslųjų mokslų išsilavinimą, jis sugrįžo į tėvų dvarą ir jame puikiai ūkininkavo. 1876 m. sausio 27 d. V. Montvila Pagirių Romos katalikų parapijos bažnyčioje susituokė su dvidešimtmete Marija iš Daunoravičių giminės, Paobelio dvaro (dab. – Tulpiakėmis, Ukmergės r.), su kuria susilaukė keturių dukterų. Tačiau 1880

Vincentas Montvila
(archyvinė nuotrauka)

m. rugpjūčio 9 d. Rygoje jo žmona, sulaukusi vos 23-ejų, netikėtai mirė. 1880 m. rugpjūčio 13 d., gavus Livonijos gubernatoriaus leidimą, ji buvo parvežta ir palaidota Pagirių kapinėse. V. Montvila liko našliu.

Sugrįžus į Lietuvą, V. Montvilos gyvenimo aistra tapo sodininkystė. 1876 m. Vaivadiškių dvare jis įveisė didelį vaismedžių medelyną, kuriame augino regiono sąlygoms tinkamas veisles. Jis aktyviai dalyvavo svarstymuose dėl Varšuvos sodininkystės draugijos steigimo. 1885 m. buvo pakviestas būti didžiosios parodos, vykusios Varšuvoje, vaisių skyriaus teisėju. V. Montvila buvo pripažintas Vilniaus, Minsko, Vinicos, Varšuvos ir Sankt Peterburgo sodininkystės parodų ekspertu. Jo pastangomis buvo įkurtas Peterburgo pomologijos draugijos skyrius Vilniuje. 1898–1903 m. jis vadovavo Rusijos sodininkystės draugijos Vilniaus skyriui ir jo pomologijos komisijai, kuri parengė ir 1899 m. paskelbė pirmąjį Lietuvoje tinka-

Vincento Montvilos kapo antkapinė plokštė

mų auginti vaismedžių rinkinį. V. Montvila buvo Vilniaus sodininkų draugijos dvasia, rūpinosi vaisių atranka šiaurės–vakarų gubernijoms, organizavo vaisių mugės Vilniuje, valstiečius skatino užsiimti sodininkyste. Jis buvo vienas iš padėjusių profesoriui Adomui Herbnickui parengti veikalą „Atlas plodov“ („Vaisių atlasas“, 1903–1906).

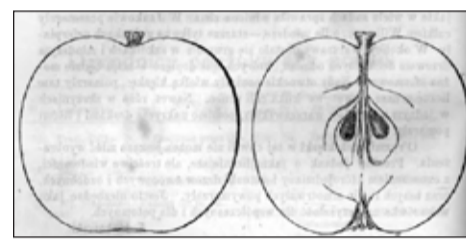
Kaip rašė „Ogrodnik Polski“ redaktorius Edmundas Jankovskis (lenk. *Edmund Jankowski*, 1849–1938), V. Montvila buvo žmogus, turintis šiltą širdį ir veržlią ranką, visada besivadovaujantis sveiku, išlavintu protu. Nepaisydamas kliūčių, jis siekė tikslų, kurie užtikrino tautiečių laimę ir krašto, kuriame gimė, gerovę. Buvo sąžiningas ir nuoširdus, todėl, bendraudamas su žmonėmis, užkariaudavo visų širdis.

1903 m. rugpjūčio 30 d., būdamas 56 metų, V. Montvila mirė staiga dėl žarnyno uždegimo Vaivadiškių dvare. Palaidotas šalia žmonos Marijos, Pagirių kapinių koplyčioje. Liko jo trumpi, bet dalykiški rekomendaciniai straipsniai, dažniausiai skirti auginti vaisius šiaurinėse gubernijose, publikuoti kas dvi savaitesėjusiam leidinyje „Ogrodnik Polski“; 1901 m. Varšuvoje išleista jo knygelė „Pranešimas apie obelų medelynus Kauno Vaivadiškių dvare, Kauno gubernijoje, Šėtos pašte (lenk. *Wiadomość o szkółkach drzew jabłoniowych w majątku Wojewódziszki gub. Kowieńskiej st. pocztowa Szaty*) („Pranešimas apie obelų medelynus Kauno Vaivadiškių dvare. Šėtos paštas Kauno gubernija“). Moksliniam palikimui priklauso ir jo atrasta obelų veislė „Montvilinis“.

Kuo išskirtinis yra „Montvilinis“? Senųjų vaismedžių kataloguose rašoma, kad 1879 m. V. Montvila, lankydamasis Jančevskių sode Blinstrubiškiuose, netoli Raseinių, susidomėjo nežinoma obelų veisle. Iš pradžių jis šią veislę platino Lietuvoje „Sinapo“ vardu. O 1893 m. Varšuvoje vykusio „Ogrodnik Polski“ sodininkų susirinkime V. Montvila pristatė nežinomos kilmės labai išvaizdžius

obuolius, kurie iš pirmo žvilgsnio priminė „Glogierówka“ arba „Geltonuosius sinapus“. Manyta, kad tai yra „Sinapo“ sėjinukas. Tačiau tame pačiame susirinkime buvo išsakytas siūlymas pavadinti šią veislę jos dauginimo garbei – „Montvilinis“ (lenk. *sin. Montwiłłówka, Graf Nostitz*).

Veikale „Lietuvos augalų nacionaliniai genetiniai išteklių – senosios lietuviškos vaismedžių veislės“ rašoma: „Vaisiai skinami spalio mėnesį, vartojami švieži, saugykloje išsilaiko iki sausio mėnesio. Vaisiai – vidutiniškai stambūs, cilindriniai, rūgščiai

Montvilinio obuolio pjūvis (piešinys iš natūros 1892 m.)

Montviliniai obuoliai.

Dr. Dalios Gelvonauskienės nuotr.

saldūs, vidutiniškai tinkantys transportavimui, atsparūs rauplėms ir rudajam puviniumi. Odelė – žalsvai geltona, saulės apšviestoje pusėje margai raustelėjusi. Minkštumas – gelsvai baltas, purus, sultingas. Vaismedžiai – vešlūs, stambūs, ištvėrimingi žiemai. Derėti pradeda 3–6-ais augimo sode metais. Vainikas – atvirščios piramidės arba plataus rutulio formos, aukštas, tankus, šakos – tiesios, storos. Dera gausiai, bet ne kasmet.

Agronomo, sodininko dr. Stasio Švirino (1926–2021) teigimu, „Montvilinis“ yra viena iš Lietuvoje seniausiai auginamų obuolių veislių. Augalų genų banke ne tik saugoma, bet ir tiriama keturiolika senų lietuviškų obelų veislių. Tyrimų rezultatai paskelbti ir tarptautinėje spaudoje: A. Butkevičiūtė, M. Liaudanskas, D. Kviklys, D. Gelvonauskienė, V. Janulis V. *The Qualitative and Quantitative Compositions of Phenolic Compounds in Fruits of Lithuanian Heirloom Apple Cultivars. Molecules*. 2020 Nov 11;25(22):5263; Starkus A, Frercks B, Gelvonauskienė D, Mazeikiene I, Rugienius R, Bendokas V, Stanyš V. *Potential Markers for Selecting Self-Eliminating Apple Genotypes. Plants (Basel)*. 2021 Aug 5;10(8):1612. doi: 10.3390/plants10081612.

Dr. Judita Puišo yra Kauno technologijos universiteto Fizikos katedros docentė, dr. Aurelijus Starkus – Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Sodininkystės ir daržininkystės instituto Sodo augalų genetikos ir biotechnologijos skyriaus tyrėjas.

TAUTOS ISTORIJOS PUSLAPIAI

PASKUTINIS LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS
KARMELITAS BIRŠTONE

Doc. dr. Judita Puišo

Vos tik atvykus į Birštoną, einant nuo autobusų stoties link Nemuno, tarp medžių šmėsteli akmeninė kapinių tvora ir senieji kryžiai. Pravėrus senųjų Birštono kapinių dailius, bet „suvargusius“ vartelius, akį patraukia ant kalnelio stovėjusios sudaužytos ketaus koplytėlės liekanos. Daugiau nei šimtmetį koplytėlėje Kristus, nešantis kryžių, buvo Birštono senųjų kapinių puošmena. Kaip pasakoja senieji birštoniečiai, prieš keletą metų kapinėse siautėjusi jaunų chuliganų gauja ją suskaldė. Nors laikas ir lietus numaldomai tirpdo įrašą vienoje iš ketaus plokščių, bet vis dar galima įskaityti įrašą lenkų kalba: „WIECZNA SZCZĘSLIWOSC RACZ DAC PANIE DUSZY KS. ALBERTA RUBSZY GODNEMU OJCU I PASTRZERZOWIDUSZ 1829 R. 29 WRZ † 1904“, skirtą kunigo Rubšio (1829 m. rugsėjo 29 d. – 1904 m. spalio 6 d.) sielai. Tai kun. Alberto Rubšio kapą žymėjusi koplytėlė.

Atšvertus senąsias Birštono Romos katalikų Šv. Antano mirties metrikų knygas, vienoje iš jų yra įrašas rusų kalba: „1904 m. spalio 6 d. Birštone 76 metais nuo gimimo nuo paralyžiaus mirė kun. Albertas Rubša, aprūpintas šventaisiais sakramentais, Birštono bažnyčios mansionierius. Kunigo kūnas buvo palaidotas Birštono klebono kun. J. Korvelio (Karvel), dalyvaujant kun. A. Vaškevičiui ir kun. Račkovskiui, tą pačių metų spalio 9 d. Birštono parapijos kapinėse.“ Nors antkapio ir mirties įrašai nenurodo, kokiam vienuolyno ordinui priklausė A. Rubša, iš senųjų knygų sužinome, kad jis buvo Basųjų karmelitų ordino vienuolis.

Žemaičių vyskupijos seminarijoje studijavusių klierikų sąrašuose rašoma, kad A. Rubša gimė 1829 m. rugsėjo 29 d., buvęs kilimo iš Šaukėnų parapijos, Karmelitų ordino klierikas, atvykęs iš Kolainių vienuolyno. 1857 m. jis priėmė įžadus. Mokėsi Šiaulių mokykloje. Žemaičių seminarijos sąrašuose jis minimas nuo 1858 m., o 1861 m. spalio 7 d. išvyko, baigęs mokslus. 1861 m. išventintas. Nuo 1862 m. buvo Klovainių vienuolyno. 1872 m. kun. A. Rubša buvo Inturkės (Giedraičių dekanato) bažnyčios administratorius.

1864 m. gruodžio 29 d. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius Kauno gubernatoriaus Mikalojaus Muravjovo raštu buvo informuotas apie Klovainių kunigų karmelitų vienuolyno panaikinimą. Uždarius vienuolyną, dalis vienuolių buvo išsiųsta į Kretingos bernardinų, o kita dalis – į Raseinių dominikonų vienuolyną. Dirbantys parapijose buvo palikti vietoje. Trys karmelitai, tarp jų ir A. Rubša, buvo vyskupo M. Valančiaus pakviesti kaip klierikai į seminariją, išventinti kunigais ir pasiūsti į parapijas. 1864 m., uždarius visus vyrų vienuolynus, liko veikti tik Visų Šventųjų senosios observacijos karmelitų vienuolynas, kuris priglaudė kitų uždarytųjų vienuolynų vienuolius. 1867 m. karmelitų vienuolyno buvo 29 vienuoliai, atstovavę 4 vienuolijoms. 1869 m. kun. A. Rubša buvo Žeimelio baž-

Birštono klebono kun. A. Rubšos kapo antkapinė plokštė. Juditos Puišo nuotr.

nyčios filialistas. 1876 m. jis pasiuntė Mykolą Racevičių – (Račą, 1829–1895) mokyti į Varšuvos muzikos institutą, kuriame šis 1882 m. baigė vargonų klasę ir tapo vargonininku, chorvedžiu ir kompozitoriumi.

1878 m. A. Rubša, buvęs Naugarduko dekanas (Minsko gubernija), išsiųstas į Vilniaus tėvų karmelitų vienuolyną, nes priešinosi, kad bažnyčioje pamaldoms būtų vartojama papildomai rusų kalba, ir pasakė pamokslą, kurį tuometinė valdžia įvertino kaip „kenksmingą“. Nors caro valdžia 1880 m. spalio 8 d. jį atleido nuo gyvenimo vienuolyno, tačiau išliko draudimas eiti bažnytines pareigas Minsko gubernijoje.

1880 m. A. Rubša, kuriam tuo metu buvo 51 metai, paminėjo 20 metų kunigystės jubiliejų. 1881 m. balandžio 28 d. Vilniaus Visų Šventųjų vienuolyno liko tik trys karmelitai: vyresnysis tėvas Feliksas Bugaila (*Felix Bugailo*), kuriam buvo virš 50 metų, tėvas Saturninas Bugdinas (*Saturnin Budgin*), kuriam tuo metu buvo 80 metų ir A. Rubša. 1883 m. pabaigoje vyresniu ju tapo F. Bugaila. Jam mirus 1884 m. balandžio pradžioje, vienuolyno liko tik du karmelitai – S. Budginas ir A. Rubša.

Tėvas S. Budginas pašauktas būti vyresniu ju. Jis (tikrasis vardas – Antanas) gimė Žemaitijoje, mokėsi Marijampolės mokyklose ir, tapęs marijonu, gavo Stanislovo vardą. Tačiau dėl silpnos sveikatos negalėjęs likti tėvų marijonų vienuolyno, jis sugrįžo į Karmelitų ordiną, buvo išventintas kunigu ir gavo Saturnino – Elijo vienuoliškąjį vardą. Iki pat mirties (1887 m. lapkričio 8 d.) S. Budginas kunigavo Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčioje. Kaip rašoma knygoje „Z przesłosci karmelitow na Litwie i Rusi“, tėvą Saturniną Bugniną, kaip šventąjį, laidojant verkė visas Vilnius. Šioje knygoje teigiama, kad tėvas Saturninas buvo paskutinis Lietuvos ir Rusijos karmelitas. Tačiau, jeigu prisiminsime, kad Vilniaus Visų Šventųjų vienuolyno vienuolyno gyveno tėvas A. Rubša, galima teigti, kad jis buvo ne tik paskutinis Lietuvos, bet ir Rusijos senosios regulos karmelitas.

1886 m. sausio 23 d. vienuolynas buvo uždarytas. Prie Visų Šventųjų bažnyčios liko tik trys buvusio karmelitų vienuolyno kunigai: 2 karmelitai ir 1 diecezinis kunigas, kiti buvo išsiųsti į Gardino pranciškonų vienuolyną. Kun. A. Rubša tapo parapijos klebonu, buvęs vienuolyno vyresnysis kun. S. Budginas – parapijos vikaru, o diecezinis kunigas Kuncevičius paliktas pagal vidaus

Birštono Šv. Antano Paduviečio bažnyčia.

Juditos Puišo nuotr.

Senoji medinė Birštono Šv. Apaštalo Judo Tado bažnyčia, kuri buvo pašventinta 1795 m.

reikalų viceministro leidimą gyventi Vilniuje Visų Šventųjų bažnyčios klebono globoje. Kun. A. Rubša Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios klebono pareigas ėjo iki 1891 m. gegužės 12 d., kai palaimino paskutinę santuoką šioje bažnyčioje. Jį pakeitė kun. Liucijus Monkevičius.

1892 m. balandžio 6 d. Nemunaičio klebonas A. Rubša palaidojo pirmąjį savo parapijietį – vaikėlį, mirusį nuo difterito, o netrukus, 1892 m. gegužės 18 d., palaidojo ir 64 metų Nemunaičio kleboną kun. Ipolitą Pankevičių. Pradėjo rūpintis naujos Nemunaičio bažnyčios statyba. 1898 m. A. Rubša jau turėjo naujos bažnyčios planą ir sąmatą. Bažnyčios projektą parengė architektas V. Michnevičius. 1898 m. pabaigoje kleboną A. Rubšą pakeitė Romos katalikų seminarijos dėstytojas Boleslovas Sperskis. Paskutinįją santuoką Nemunaičyje klebonas A. Rubša palaimino 1899 m. vasario 10 d., o 1899 m. balandžio 25 d. pakrikštijo Nemunaičio parapijietę.

Kun. A. Rubša 1899 m. atvyko į Birštono Šv. Judo Tado medinę bažnytelę. Pirmąją santuoką Birštone kun. A. Rubša palaimino 1899 m. rugsėjo 21 d. Birštono Romos katalikų bažnyčioje kun. A. Rubša ėjo administratoriaus pareigas, pakeitęs buvusį administratorių kun. A. Racevičių. Nuo 1901 m. sausio jis tapo Birštono klebonu.

Nors ir būdamas garbaus amžiaus, A. Rubša, matydamas gausiai atvykstančius poilsiautojus iš visos Rusijos imperijos ir Lenkijos, pradėjo rūpintis naujosios Birštono bažnyčios statyba. Tuo metu dar galiojo naujų katalikų bažnyčių statybos ribojimai, kurie atsirado po 1863 m. sukilimo. Nors minėtasis draudimas buvo atšauktas 1897 m., leidimus naujų bažnyčių statybai vyskupijos turėjo suderinti su gubernijų statybos skyriais. Buvo reikalaujama statybų organizavimo ir lėšų panaudojimo kontrolės. Klebonas kun. A. Rubša, laikydamasis

A. Rubšos kapas Birštono kapinėse

reikalavimų, subūrė statytojų komitetą iš to meto įtakingų Prienų ir Birštono žmonių gyventojų. Gavęs statybos leidimus, 1900 m. mūrinės bažnyčios architektu jis pasirinko jau minėtą inžinierių ir architektų, neogotikinių bažnyčių Lietuvoje ir Gudijoje projektų autorių, iš Žeminių parapijos kilusį bajorą Vaclovą Michnevičių (1866–1947).

Birštono bažnyčios projektas buvo patvirtintas ir pradėti statybos darbai. Kertinis naujosios bažnyčios akmuo padėtas 1903 m. Kadangi naujoji bažnyčia turėjo iškilti vietoje medinės, pastaroji 1902 m. birželio 16 d. parduota iš varžytinių už 550 rublių. Pamaldoms buvo pastatyta laikinoji koplyčia. Deja, laikas buvo negailestingas ir paskutinįją birštoniečių santuoką, kaip klebonas, kun. A. Rubša palaimino 1904 m. sausio 18 d. Tą pačią dieną kitą jaunųjų porą sutuokė naujasis Birštono bažnyčios klebonas – iš Švenčionių parapijos perkeltas kunigas Jonas Karvelis (I Korvel). Paskutinįją Birštono parapijos kapinėse Birštono parapijietę valstietę Marijaną Dzigelevičiūtę-Klimavičienę A. Rubša laidėjo kaip klebonas 1903 m. lapkričio 29 d. 1904 m. kovo 23 d. Birštono parapiją perėmė kunigas J. Karvelis.

Birštono sakraliniame muziejuje saugomas mažasis Karmelitų mišiolas (1762). Jį iki mirties skaitė kun. A. Rubša. Dabartinės Birštono Šv. Antano Paduviečio bažnyčios kairiojo altoriaus antrame tarpsnyje yra Šv. Juozapo su kūdikėliu rankose paveikslas, perkeltas iš senosios XVIII amžiaus Birštono medinės bažnytelės, kurį taip pat regėjo ir tėvas A. Rubša.

Kaip atrodė tėvo A. Rubšos antkapinis paminklas? Nukeliaukime į Kauną. Ten šalia Šv. Kryžiaus Basųjų šventosios Mergelės Marijos iš Karmelio kalno ordino (lot. *Ordo Fratrum Discalceatorum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo, OCD*) vienuolyno yra koplytėlė, kurią greičiausiai paaukojo parapijietis Mikalojus Pranciškus Rekošas (*Mikołaj Franciszek Rekosz*, 1832–1911). Ji labai primena buvusią Birštono kapinėse. Tikėtina, kad M. P. Rekošas taip pat galėjo prisidėti, kad panaši koplytėlė įamžintų paskutinį Lietuvos senos regulos Karmelio kalno Švenčiausios Mergelės Marijos brolių ordino tėvą A. Rubšą. Nors jis ir neišvydo jau pastatytos mūrinės bažnyčios, bet jo pradėtas darbus mato kiekvienas, atvykstantis į Birštoną, – virš medžių viršūnių į dangų kylantį geltonų plytų Birštono Šv. Antano Paduviečio bažnyčios varpinės bokštą.

Šveicarijoje pagerbtas Vasario 16-osios Akto signataro prof. Kazimiero Stepono Šaulio atminimas

Spalio 28 d. Šveicarijoje, Luganos mieste įvyko XXVII knygos mėgėjų draugijos atstovų ir kitų svečių iš Lietuvos susitikimas su Šveicarijos lietuvių bendruomenės atstovais. Prieš susitikimą Šv. Brigitos seserų vienuolyno koplyčioje šv. Mišias už Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarą prelatą Kazimierą Steponą Šaulį, Šveicarijos lietuvių bendruomenės ir kitus mirusiuosius aukojo Kauno arkivyskupas metropolitas dr. Kęstutis Kėvalas kartu su Kauno kunigų seminarijos rektoriumi kun. Liutauru Vilėniškiu, Kauno Šv. Antano Paduviečio bažnyčios klebonu kun. teol. lic. Evaldu Vitulskiu, kun. Ramučiu Janšausku ir Šv. Brigitos seserų vienuolyno kapelionu.

Susitikimo metu buvo aplankyti Šv. Brigitos seserų vienuolyno svečių namai „Casa Santa Birgitta“ Lugane. Vėliau Šveicarijos lietuvių bendruomenės atstovai organizavo ekskursiją po Luganą.

Lietuvos Nepriklausomybės (Vasario 16-osios) Akto signataras, Kauno arkivyskupo generalinis vikaras, Lietuvos universiteto (vėliau – Vytauto Didžiojo universitetas) profesorius, įvairių draugijų narys kun. Kazimieras Steponas Šaulys gimė 1872 m. sausio 28 d. (pagal senąjį kalendorių – sausio 16 d.) Stemplių kaime, Švėkšnos valsčiuje, Raseinių apskrityje (dabar – Šilutės r.). Tėvai Petras (1828–1888) ir Karolina (1833–1913) buvo ūkininkai. Jų šeima kartu su Kazimieru užaugino dar 4 vaikus: Juozapą, Barborą, Oną ir Marijoną.

K. S. Šaulys baigė Švėkšnos pradinę mokyklą ir Palangos progimnaziją. 1890–1895 m. mokėsi Žemaičių kunigų seminarijoje Kaune, o nuo 1895 m. studijavo Sankt Peterburgo dvasinėje akademijoje. 1899 m. birželio 29 d. Kaune buvo įšventintas kunigu. 1899–1901 m. buvo vikaras, 1901–1906 m. gimnazijų kapelionas Panevėžyje. Nuo 1906 m. dėstė Žemaičių kunigų seminarijoje Kaune bažnytinę teisę, moralinę teologiją ir sociologiją. K. S. Šaulys parašė pirmąjį lietuvišką sociologijos vadovėlį. Nemažai rašė „Draugijai“, „Tiesos keliui“ ir kitiems žiniasklaidos leidiniams.

K. S. Šaulys buvo aktyvus Lietuvos politinio gyvenimo dalyvis. 1905 m. gruodžio 4–5 d. dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime. 1917 m. Lietuvių konferencija K. S. Šaulį išrinko į Lietuvos Tarybą. Jis kartu su kitais 19 narių

Prof. K. S. Šaulys (archyvinė nuotrauka)

pasirašė 1918 m. Vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės nutarimo aktą. 1920 m. K. S. Šaulys buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą – dar kitaip vadinamą Konstitucinę asamblėją. 1922–1934 m. buvo Lietuvos krikščionių demokratų partijos Centro komiteto narys.

1922 m. vasario 16 d. oficialiai įkūrus Lietuvos universitetą, K. S. Šaulys buvo pakviestas vadovauti Teologijos-filosofijos fakulteto Bažnytinės teisės katedrai ir dėstyti studentams. Jis buvo Raudonojo Kryžiaus draugijos vyriausiosios valdybos narys, dirbo Valstybinėje archeologijos komisijoje, dalyvavo ir kitose visuomeninėse organizacijose. 1926 m. popiežiui įsteigus atskirą Lietuvos bažnytinę provinciją, K. S. Šaulys tapo Kauno arkivyskupijos generaliniu vikaru – dešiniąja Kauno arkivyskupo J. Skvirecko ranka, ir šias pareigas ėjo iki pat 1944 m. Neretai jis tarpininkaudavo tarp Bažnyčios ir Lietuvos politinės valdžios. 1944 m. liepą, artėjant antrajai Sovietų okupacijai, K. S. Šaulys pasitraukė į Vakarų, trumpai gyveno Vienoje, Austrijoje ir Mettene, Bavarijoje, Vokietijoje.

1945 m. rugsėjo 18 d. Šveicarijoje, Lugano stotyje K. S. Šaulį pasitiko prof. Jurgis Šaulys ir parsivežė jį į savo vilą „Mafaldą“. Vėliau K. S. Šaulys apsigyveno Šv. Brigitos seserų vienuolyno svečių namuose „Casa Santa Birgitta“ Lugane. Vokietijoje įsteigė Lietuvių katalikų kunigų sąjungą, ėjo jos garbės pirmininko pareigas. Dalyvavo VLIK ir Pasaulio lietuvių bendruomenės veikloje,

Šv. Brigitos seserų vienuolyno svečių namuose „Casa Santa Birgitta“ – nuotrauka ir atminimo lenta kambarėje, kuriame gyveno K. S. Šaulys

Svečiai iš Lietuvos Lugane prie Šv. Brigitos seserų vienuolyno svečių namų

prisidėjo kuriant Šveicarijos lietuvių bendruomenę. Bendradarbiavo radijo stotyse „Amerikos balsas“ ir „Vatikano radijas“.

1964 m. gegužės 9 d. K. S. Šaulys mirė Lugane, Šveicarijoje. Buvo palaidotas Pambio-Noranco kaimelio kapinėse netoli Lugano. 1968 m., per jas tiesiant kelią, K. S. Šaulio

palaikai buvo perkelti į Romos Campo Verano kapinėse esančią Šv. Kazimiero koplyčią. 2011 m. spalio mėnesį Lugane, Šv. Brigitos svečių namuose buvo atidengta K. S. Šaulio atminimo lenta. Pagrindinis šio renginio organizatorius buvo Lietuvos garbės konsulas Tičino kantone Gintautas Bertašius. ■

„Ecos de Lituania“ minėjo 600-osios radijo laidos šventę

Lapkričio 8 d. radijo programa „Ecos de Lituania“ („Lietuvos aidai“), veikianti Argentinoje, kurią nuo 2003 m. režisuoja ir veda Juan Ignacio Fourment Kalvelis, šventė 600-ąją savo laidą. Laidoje skambėjo Lietuvos Respublikos, užsienio reikalų ministro Gabrieliaus Lansbergio, Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijos pirmininkės Dalios Asanavičiūtės, Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkės Dalios Henke, Lietuvos Respublikos ambasadorės Ispanijos Karalystėje ir Argentinoje Lyros Puišytės-Bostroem ir Lietuvos Respublikos kultūros atašė Europos Sąjungoje Vidos Gražienės sveikinimai. Sveikinimus atsiuntė ir Lietuvos garbės konsulė Urugvajuje Cecilia Hernández Svobas, Pietų Amerikos lituanistinės mokyklos direktorė Adriana Giedrė Barškauskaitė ir kitos lietuvių bendruomenės bei draugijos iš Argentinos ir Brazilijos.

Nuo pat radijo laidos transliavimo pra-

Radijo stoties darbuotojai

džios ji greitai tapo Pietų Amerikos lietuvių bendruomenių etalonu – jos klausėsi ir klausosi daugelyje šalių: Urugvajuje, Brazilijoje, Čilėje, Kolumbijoje, Venesueloje, Meksikoje ir, žinoma, daugelyje Argentinos miestų. Pradėjus laidą transliuoti internetu, jos taip pat klausomasi Jungtinėse Amerikos Valstijose, Vokietijoje, Ispanijoje, Australijoje ir, nepaisant laiko skirtumo, Lietuvoje.

Šiuo metu radijo laidoje darbuojasi Juan Ignacio Fourment Kalvelis (radijo programos administracinis vadovas, režisierius, vedėjas); Juan José Fourment (muzikos režisierius, vedėjas); Mariano De Secco (garso operatorius). Taip pat bendradarbiauja Irene Andrunavičius (lietuvių liaudies tradicijos ir papročiai); Mirta Cecis (kulinarija); Carlos Hermida Suárez (pasaulio naujienos); Noelia Mobilio Flammini (Lietuvos istorija), Juan Francisco Klimaitis (įvairenybės); Ariel Lo Pinto (kultūra, kinas) ir José Pulikas (kultūra, šokiai). ■

LIETUVOS KARIUOMENĖS DIENOS MINĖJIMAS

Lapkričio 24 d. laisvės kovotojų Jadvygos ir Vinco Sutkų muziejuje (Sodų g. 25, Garliava, Kauno r.) įvyko Lietuvos kariuomenės 106-ųjų atkūrimo metinių minėjimas, kurį organizavo asociacija „Narsiečių bendruomenė“.

Pranešimus pristatė Vilniaus universiteto Kauno fakulteto doc. dr. Inga Daugirdė ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) sekretoriato vyriausiasis patarėjas, socialinių mokslų daktaras Raimundas Kaminskas. Renginio dalyviams perduoti sveikinimai nuo LGGRTC generalinio direktoriaus dr. Arūno Bubnio. Jis renginio organizatoriams perdavė knygą „Lietuviai Štuthofio koncentracijos stovykloje 1942–1945 metais“ ir NATO vėliavą, primenančią demokratinių šalių laisvės ir gynybos vertybes, dėl kurių 1944–1953 m. kovojo ir Lietuvos partizanai.

Lietuvos kariuomenės 106-ųjų atkūrimo metinių minėjimo dalyviai Sutkų muziejuje

Pranešimą pristatė Vilniaus universiteto Kauno fakulteto doc. dr. Inga Daugirdė (pirma iš dešinės)

Paroda, skirta partizanų generolo Jono Žemaičio-Vytauto 70-osioms žūties metinėms atminti

Lapkričio 26 d. Vitražo galerijoje (Seimo I rūmai) atvėrta paroda, skirta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo Pirmininko, partizanų generolo Jono Žemaičio-Vytauto 70-osioms žūties metinėms atminti. Jonas Žemaitis-Vytautas buvo nužudytas Maskvos Butyrkų kalėjime. Partizanų generolas J. Žemaitis yra ryškiausia Lietuvos ginkluotojo antisovietinio pasipriešinimo figūra, įkūnijanti lietuvių tautos drąsą, pasiaukojimą ir ryžtą kovoje dėl Lietuvos nepriklausomybės. 2009 m. Seimas, pripažinęs J. Žemaičio nuopelnus Lietuvos valstybingumui, paskelbė jį kovojusios su sovietų okupacija Lietuvos valstybės vadovu, 1949–1954 m. faktiškai vykdžiusiu Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas.

Parodoje, kurią parengė Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Okupacijų ir laisvės kovų muziejus, apžvelgiamas J. Žemaičio jaunystės laikotarpis, šeimos vertybių puoselėjimo tradicijos, kariūno studijos Karo mokykloje, tarnybos kariuomenėje metai, dvejus metus trukęs mokslas Prancūzijoje, Fontenblo artilerijos mokykloje. Ir, žinoma, sunkiausias, daugiausia jėgų ir drąsos pareikalavęs gyvenimo etapas, kai 1945 m. birželio mėn. J. Žemaitis, įstodamas į Lietuvos laisvės kovotojų gretas, pradėjo kovą su sovietų valdžia ir totalitariniu sovietų režimu. Šioje parodos dalyje galima pamatyti J. Žemaičio asmens bylos dokumentus: paskutinę jo nuotrauką, darytą sovietų saugumo vidaus kalėjime Vilniuje,

Jonas Žemaitis-Vytautas. Archyvinė nuotr.

daktiloskopinius (pirštų) atspaudus, pažymą apie jo tardymą Maskvoje, SSRS Pabaltijo karinės apygardos Karo tribunolo nuosprendį.

Paskutinė parodos dalis skirta J. Žemaičio atminimo Lietuvoje įamžinimui. Paminklų, atminimo lentų, stogastulpių, skirtų partizanų generolui J. Žemaičiui atminti, gausa rodo, kad ši neeilinė asmenybė amžiams išliks lietuvių tautos atmintyje. Paroda veiks iki gruodžio 16 d. Aplankyti parodą galima penktadieniais, nuo 11 iki 15 val. organizuojamomis atvirų durų valandomis Seime. Partizanų generolo atminimas įamžintas ir dokumentiniame filme „Jonas Žemaitis-Vytautas. Paskutinis noras.“ Parengta pagal Seimo pranešimą

Atminimo lenta Onai Jablonskytei-Landsbergienei

Lapkričio 29 d. Kaune, minint 130-ąsias Pasaulio tautų teisuolės, gydytojos oftalmologės Onos Jablonskytės-Landsbergienės gimimo metines, vyko jos atminimo lentos atidengimo ceremonija. Atminimo lenta (autorius – skulptorius Gediminas

Pašvenskas) atidengta ant poliklinikos (šiuo metu – Kauno miesto poliklinikos Centro padalinys), kurioje gydytoja dirbo, pastato (A. Mickevičiaus g. 4). Ją pašventino kun. Stasys Kazėnas SJ. Atminimo lentos sukūrimą finansavo: Kauno žydų bendruomenė, Laptevų jūros tremtinių brolija „Laptevičiai“, Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė ir UAB „Immensum“.

Ona Jablonskytė gimė 1894 m. liepos 4 d. Dubultuose, Latvijoje, kalbininko, lietuvių bendrinės kalbos normintojo Jono Jablonskio ir literatės, vertėjos Konstancijos Sketerytės šeimoje. Pirmojo pasaulinio karo metais O. Jablonskytė pasižymėjo kaip pasiaukojamai sužeistuosius gelbėjusi gailestingoji sesuo. 1920 m. baigusi Peterburgo moterų medicinos institutą, ji dirbo fabriko gydytoja, kovojo su choleros epidemija.

Grįžusi į Lietuvą, O. Jablonskytė nuo 1921 m. dirbo Raudonojo Kryžiaus ligoninėje Kaune, vadovavo Akių ligų skyriui. 1923–1930 m. buvo Lietuvos universiteto Akių ligų klinikos asistentė. Nuo 1929 m. – Ligonijų kasos gydytoja, nuo 1934 m. – akių ligų ambulatorijos vedėja. 1940–1957 m. dirbo Kauno 1-ojoje poliklinikoje. Antrojo pasaulinio karo metais gelbėjo nuo mirties žydus, slėpė įvairių valdžių persekiojamus, nuo Sibiro tremties pasprukusius žmones.

Daug nuveikė gydyma sergančiuosius trachoma, atliko retas akių operacijas. Mirė 1957 m. kovo 22 d. Kaune. Po mirties (1992) apdovanota Lietuvos Respublikos žūvančiųjų

gelbėjimo kryžiumi, o 1995 m. Izraelio Yad Vashem muziejus jai suteikė Pasaulio tautų teisuolio vardą.

Atminimo lenta O. Jablonskytei-Landsbergienei

Esperanto kalbos kūrėjo Liudviko Lazaro Zamenhofo 165-ųjų gimimo metinių minėjimas

Lapkričio 11 d. Kaune, Vytauto Didžiojo universiteto Didžiojoje Auloje įvyko esperanto kalbos kūrėjo, gydytojo, lingvisto, mąstytojo ir humanisto, vieno garsiausių pasaulio litvakų Liudviko Lazaro Zamenhofo 165-ųjų gimimo metinių minėjimas. Renginio metu režisierius Aleksandras Rubinovas ir advokatas, Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos pirmininkas Povilas Jegorovas pristatė L. L. Zamenhofo gyvenimo ir veiklos istorijos fragmentus. Ta proga Annette Maye (bosinis klarnetas, Vokietija) ir Arkadijus Gotesmanas (perkusija, Lietuva) renginio dalyviams pristatė savo šiuolaikinės improvizacinės muzikos programą.

Dr. R. Kaminskas prie paminklo L. L. Zamenhofui Veisiejuose

Filmas apie generolą Povilą Plechavičių

Gruodžio 5 d. Kauno miesto rotušėje įvyko istorinio dokumentinio filmo „Tautos karvedys“ išankstinė premjera. Žurnalistės Danguolės Bunikienės režisuotoje meninės dokumentikos kino juostoje pagrindinį herojų generolą Povilą Plechavičių įkūnijo aktorius Robertas Lenartavičius. Dokumentinis filmas sukurtas iš dalies finansuojant Krašto apsaugos ministerijai. Projekto pagrindinis partneris – Lietuvos šaulių sąjunga.

Šiomet yra minimos pasipriešinimo okupacijai ir generolo Povilo Plechavičiaus įkurtos Vietinės rinktinės 80-osios metinės. Istorinės atminties tyrinėtojai Vietinę rinktinę laiko unikaliu reiškiniu Lietuvos

istorijoje. Filmo juostoje kūrėjai su istoriku Gintautu Jakščiu pristato Lietuvos archyvuose saugomas bylas, kuriose rado unikalias, niekur nepublikuotas medžiagos ir apie Vietinę rinktinę, ir apie generolą labai svarbią veiklą Lietuvai, jam gyvenant Vokietijoje. Filmo žiūrovai išgirdo autentišką, uždegančią pozityvumu generolo kalbą, pasakytą 1944 m. vasario 16 d. Autentišką įrašą išsaugoję giminaičiai, gyvenantys Lietuvoje, pasidalino su filmo kūrėjais. Kokį žmogų Povilo Plechavičiaus asmenybėje matė kariai, šeima, artimieji ir likimo draugai? Kodėl net komunistai ir nusikaltėliai jį laikė svarbiu ir ypatingu? Atsakymai – dokumentiniame filme „Tautos karvedys“.

Susitikimas su renginio dalyviais Kauno rotušėje. Tarp jų: pirmas iš kairės – dr. Raimundas Kaminskas, antra – filmo režisierė Danguolė Bunikienė, penktas – plk. ltn. Linas Idzelis, šeštas – prof. Aleksandras Vitkus

Susitikimas su generolu Česlovu Jezersku

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejus, įsikūręs Vilniaus al. 30, yra įdomi lankytina vieta. Muziejuje sukaupta daugiau kaip 2 tūkst. eksponatų: nuotraukų, dokumentų, tremtyje sukurtų rankdarbių ir kitų artefaktų iš antiso-

vietinio pasipriešinimo istorijos.

2002 m. rugpjūčio 11 d. Druskininkuose, Nemuno pakrantėje buvo atidengtas LGGRTC atminimo ženklas kovotojui už Lietuvos laisvę Juozui Karnauskui-Nemunėliui (1929–1948) jo žuvimo vietoje. 2019 m. lapkričio 21 d. minint Lietuvos Nepriklauso-

mybės kovų šimtmetį, Nemuno pakrantėje buvo atidengtas paminklinis akmuo, skirtas 1919–1920 metų Nepriklausomybės kovų Druskininkų valsčiaus Vyties kryžiaus kavaleriams ir savanoriams atminti.

Šių metų lapkričio 21 d. Druskininkuose susitikę su Druskininkų savivaldybės tarybos

nariu, triskart pasaulio savignyos čempionu, Vyčio kryžiaus kavaleriumi, dimisijos brigados generolu Česlovu Jezersku kalbėjoms apie antisovietinio pasipriešinimo istorijos sklaidą, jos įamžinimo paminkluose galimybes ateities kartoms ir kitus svarbius pilietinei visuomenei reikalus.

IŠRADĖJO ŽODIS

Milijardinės „kasyklos“ biudžetams ir geresniam pasauliui

Inž. Viktoras Jokubaitis

Žmonės, dirbantys valdžios institucijose, besikreipiantiems paramos dažnai atsauna: „Jei norite gauti pinigų, pasiūlykite, iš kur juos paimti.“ Šiame straipsnyje atskleista tik maža dalis to, kaip tai įgyvendinti. Yra daug būdų kaupti biudžeto lėšas. Paprasčiausias ir svarbiausias, bet labiausiai kritikuojamas būdas, yra mokesčių surinkimas. Viskas, kas ant mūsų žemės stovi arba juda, sukurta surenkamais pinigais. Tačiau yra svarbu juos tikslingai panaudoti, kad jie kauptų lėšas kitoms priemonėms kurti, o ne griauti. Čia turime galvoje karines priemones, deginamą energetinį kurą, per teklinius kosmoso, lėktuvų, automobilių ir kito transporto užkariavimus, savo poveikiu fiziškai ir psichologiškai naikinančius gyvūniją ir augmeniją.

Vieni gamina prekes ir teikia paslaugas, kiti kuria jų apskaitos ir finansines taisykles. Naudodami išteklius, jie plečia administravimo funkcijas. Vykdydami centralizacijos projektus, neretai net nepastebi, kad pamažu slenka link pavojingų globalizacijos padarinių, analogiškų fizikiniam antrajam termodinamikos dėsnui. Tokio kraštutinumo pavyzdžius, sukeliančius didžiulius nuostolius, galima matyti daugelyje mūsų gyvenimo sričių.

Prieš keletą metų Lietuvos mokslininkų laikraštį „Mokslo Lietuva“ paskelbtuose

straipsniuose („Dovana sostinei ir tėvynei“, „Milijoninės vertės idėja“) buvo pristatyta idėja, kaip paprastai, pigiai ir greitai sustabdyti nuošliaužų formavimąsi, aišku, pritaikomą ne tik Gedimino kalnui Vilniuje. Tačiau niekas iki šiol nesusidomėjo kukliu, bet daugiau kaip dešimtį milijonų eurų sutaupančiu projektu.

Prisiminkime daug reikšmingesnes, patentuotas ir jau publikuotas idėjas. Apžvalginiame straipsnyje „Energetinių sprendimų keliai Lietuvai“, spausdintame dar 2014 metais ne tik „Mokslo Lietuvoje“, bet ir dar neuždarytame žurnale „Mokslas ir technika“ bei „Lietuvos aide“, skelbėme apie galimas finansines „kasyklas“. Verta paminėti ir tai, kad Lietuvos mokslininkų sąjungos teiktame pasiūlyme Prezidento Valdo Adamkaus premijai gamtos saugos srityje gauti 2021 ir 2023 metais buvo pristatytas ir šis straipsnis. Šiandien verta peržvelgti, kiek ir kokių galimybių turėjome, bet jų nepanaudojome. O gal dar ne vėlu pritaikyti kai kurias idėjas?

1. Būsto renovacija. Visoje valstybėje, dar neprasidėjus šildymo sezonui, renovuoti šiluminius mazgus kartu su visa šildymo sistema. Nustatyta, kad tai sutaupytų iki 30 proc. šilumos energijos. Tuo metu Lietuva šildymo sezonui įsigydavo kuro iš Rytų už 7 milijardus litų. Žinant, kad masinė darbininkų ir specialistų emigracija dar nebuvo išibėgėjusi, tokiu metu vykdoma šildymo įrenginių renovacija per 3–4 metus būtų buvusi užbaigta. Taip sutaupius lėšų, vėliau būtų galima kokybiškai atlikti būstų išorės atnaujinimo darbus. Penkerius metus šią idėją be atsako kaišiojau kairės, dešinės ir centro politikams, kol atsirado susidomėjusiųjų, kurių dėka 2019 m. Seimas priėmė įstatymą pagal pateiktas publikacijas, tik nesusiprato, kaip nors motyvuoti idėjos autorių.

Mes taip pat siūlėme paruošti rezervinį

gyvenamąjį būstą, panaudojant renovuoti netinkamus, t. y. nugriaunamus, namus laikinam persikėlimui. Būtų buvę griaujami menkaverčiai daugiabučiai namai, vadinami „chruščiovkėmis“, pastatyti arti miestų centrų. Jų sklypai dabar turi didžiulę vertę, todėl juos pardavus aukcionuose, gautas lėšas galima panaudoti patrauklaus gyvenamojo rezervinio fondo statybai, kur su malonumu persikeltų naujakuriai. Panašūs pasiūlymai, skiriant laikiną būstą, girdimi viešojoje erdvėje gaisrų ir kitų nelaimių atvejais tiek Vilniuje, tiek ir kitur. Malonu būtų išgirsti, kad šie svarbūs pasiūlymai būtų pritaikomi nedelsiant.

Kitas sprendimas – rezervinio gyvenamojo fondo formavimas kaimo vietovėse, gyvenvietėse, ir miesteliuose, sudarant apleistų, bešeimininkų pastatų ir sodybų, tinkamų remontuoti, rekonstruoti ar renovuoti, registrą. Tai galėtų būti rezervinis gyvenamasis būstas ir miesto gyventojams, norintiems įsikurti tose vietovėse, ir mūsų emigrantams sugrąžinti į tėvynę, taip pat kaimiškųjų vietovių atkūrimui ir jų etnokultūros išsaugojimui. Jei visa tai būtų atlikta teisėtai, kokybiškai ir patraukliai, demo-

grafinis ir ekonominis rezultatas viršytų lūkesčius.

2. Idėja, aptarta beveik prieš dvidešimt metų spausdintuose straipsniuose „Transporto kamščiai didmiesčiuose“ ir „Kitos mintys dėl karo keliuose“. Šviesoforų manijos „konvertavimas“ į žiedines sankryžas efektyviai spręstų miestų užteršimo dujomis, eismo saugumo, spūsių ir laiko gaišinimo problemas, ypač ekstremaliose situacijose, avarijų ir diversijų atvejais. Sprendimų priėmėjai šiam tikslui nedelsiant turėtų pritaikyti patentuotą idėją, pristatomą visame pasaulyje, efektyvius, Lietuvoje sukurtus „Pinavia“ globalius projektus. Dažnai tenka girdėti, kad žmogaus gyvybė neįkainojama, o ar pakankamai daroma dėl karo keliuose, kad žūčių skaičius smarkiai sumažėtų? Kitose šalyse kelių ruožai yra efektyviai paskirstyti privatiems tvarkytojams, ypač per žiemos sezoną. Tokiais sprendimais galima sutaupti ne vieną milijardą.

3. Atliekų surinkimas. Pasaulis skęsta šiukšlėse dėl besaikio vartojimo ir žiedinės ekonomikos nelogiškumo, nes beveik 10 milijardų teršėjų nustelbia saujelę nepajėgių tvarkytojų. Sprendimas paprastas, pigus ir labai greitai įgyvendinamas palaipsniui, lygiagrečiai su dabar egzistuojančia sistema. Tokio sprendimo idėją galima pristatyti trimis sakiniais, o jos rezultatas vertintinas šimtais milijardų.

A. Einšteino mintis, kad „svarbiau vaizduotė nei žinios“ rodo, kad svarbiausia yra suvokti svarbių idėjų esmę. Kiekvienam iš mūsų Aukščiausiojo duotas vienoks ar kitoks talentas suvokti šias idėjas, kuriomis nepasidalinti yra nusidėjimas. Tačiau kaip elgtis su iškreiptos konkurencijos, ignoravimo, plagijavimo, motyvacijos užgniaužimo „piktžolėmis“? Ar ne daugelio pasaulio bėdų čia paslėpta?

Susitikimas su išradėju, inžinieriumi Viktoru Jokubaičiu

Lapkričio 12 d. Tauragėje įvyko susitikimas su Lietuvos mokslininkų sąjungos nariu, išradėju, visuomenininku, inžinieriumi Viktoru Jokubaičiu. Susitikimo metu aptarėme Mažosios Lietuvos genocido įamžinimą paminkluose, galimą Lietuvos laisvės kovotojų demonstracinį stendą „Gaublys“ ir kitus svarbius istorinės atminties dalykus bei techninės pažangos klausimus.

Valstybės Nepriklausomybės stipendijos skyrimo komisija laukia kandidatų teikimų 2025 metų stipendijai gauti

Valstybės Nepriklausomybės stipendijos skyrimo komisija kviečia iki 2024 m. gruodžio 31 d. teikti kandidatūras Valstybės Nepriklausomybės stipendijai gauti. Siūlant kandidatus, turi būti pateikti šie dokumentai:

1. Užpildyta kandidato anketa.
2. Bent dviejų mokslininkų ir bent vienos mokslo ir studijų institucijos rekomendacijos.
3. Kandidato mokslinės ir visuomeninės veiklos aprašymas (iki 5 puslapių).
4. Kandidato mokslo darbų sąrašas ir mokslo darbų kopijos kompiuterinėse laikmenose.
5. Mokslinio tyrimo (darbo) projekto aprašymas (iki 5 puslapių).
6. Projekto įgyvendinimo darbų planas, numatomi rezultatai ir stipendijos išlaidų pagrindimas.
7. Kita informacija ir medžiaga, pagrindžianti siūlymą skirti stipendiją.

Dokumentus prašome siųsti: el. p. priim@lrs.lt arba Gedimino pr. 53, LT-01109 Vilnius. Stipendija skiriama humanitarinių ir socialinių mokslų sričių jauniems mokslininkams už Lietuvos valstybingumo stiprinimui svarbius mokslo tyrimus, su jais susijusią visuomeninę veiklą ir mokslo populiarinimo darbus bei konkursui stipendijai gauti pateiktą mokslinio tyrimo projektą. Konkurse gali dalyvauti kandidatai, kurie konkurso dokumentų pateikimo paskutinę dieną, t. y. tą metų gruodžio 31 d., yra ne vyresni kaip 35 metų amžiaus. Siūlyti kandidatus stipendijai gauti turi teisę mokslininkai bei Lietuvos mokslo ir studijų institucijos. Valstybės Nepriklausomybės stipendija įteikiama kiekvienų metų kovo 11 d. – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dieną. *Seimo Komisijų skyriaus patarėja Danguolė Stonytė*

PARODOS

SALDUS NOMENKLATŪROS GYVENIMAS

Šios parodos akstinu tapo 2022 m. vasario 24 d. Rusijos pradėtas plataus masto karas prieš Ukrainą. Diskutuodami su Antanu Sutkumi, sutarėme, kad galime savo priemonėmis atkreipti dėmesį į autoritarinių ir diktatūrinių sistemų keliamą pavojų. Lietuvos istorija, deja, yra geras to pavyzdys. Pati Lietuva buvo (nors ir priverstinai, prieš savo valią) dalis priespaudos sistemos, kurią 1940 m. šaliai primetė sovietai ir 1944 m. vėl ją įvedė. Tarpinis vokiečių okupacijos laikotarpis lietuviams atnešė ir kitų baisių dalykų.

Po Stalino mirties sustiprėjo nomenklaturės įtaka. Nuo 1940 m. įtakingų Komunistų partijos narių grupės, vėliau perėmusios valstybę ir jos institucijas, tapo lemiamu galios veiksmu sovietinėje respublikoje. Nomenklaturininkai paprastai buvo Komunistų partijos „draugai“. Tai suteikė jiems įvairių privilegijų, kurios, metams bėgant, keitėsi: galimybę įsigyti automobilį, nusipirkti deficitinių prekių specialiose parduotuvėse, geresnes galimybes mokytis jų vaikams, išskirtinius butus ir pan. Svarbiausia, jie galėjo susitikti su bendraminčiais ir bendrauti bendra kalba. Dėl šio išskirtinumo tariamai beklasėje visuomenėje vis dėlto susiformavo

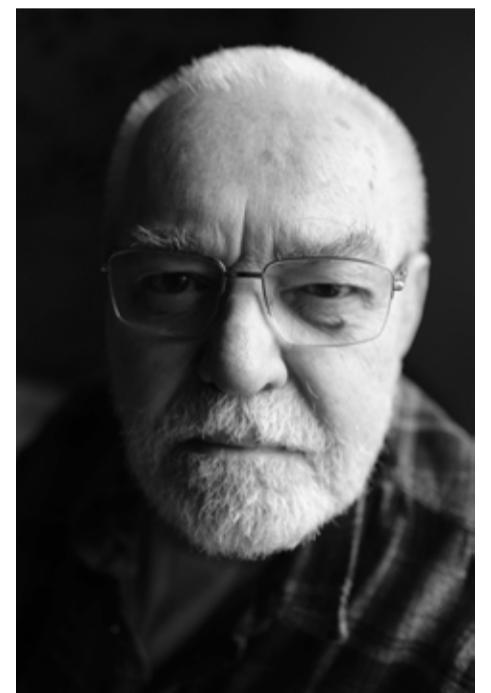

Antano Sutkaus fotografijos parodoje „Saldus nomenklaturės gyvenimas“

klasė – nomenklatura. Priklausyti jai buvo pageidautina, siekiant įgyti materialinės naudos sau ir saviškiams, bei praskaidrinti gana pilką įprastą kasdienybę.

A. Sutkus nomenklaturai priklausė nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio, kaip paslaugų tai privilegijuotai klasei teikėjas, o vėliau – kaip Lietuvos fotografijos meno draugijos pirmininkas. Pasitelkus A. Sutkaus, kaip žurnalisto ir menininko, darbus, trys parodos dalys – „Kasdienybė“, „Parada“ ir „Nomenklatura“ – leidžia susipažinti su nomenklaturės gyvenimu ir gyvenimu už jos ribų. Partijos ir atskirų jos narių kvietimu A. Sutkus fotografuodavo oficialius ir neoficialius renginius, kurdamas iškalbingus valdžios sluoksnių atstovų portretus ir nuotaikingus vaizdus.

Mūsų laimei, A. Sutkus buvo ir yra fotografas, pasižymintis meistriškumu ir atkaklumu. Abi šios savybės lėmė, kad jis

Antanas Sutkus

išsaugojo ir tas nuotraukas, kurios tiesiogiai nedomino partijos ar nomenklaturės, bet buvo neįprastos arba nebūtų perėjusios pro cenzorių akis. Tai leidžia mums įdėmiau pažvelgti į laiką, kuris, laimei, priklauso praeičiai, nors jo poveikį visuomenei ir šaliai vis dar matome ir šiandien. Dėkojame A. Sutkui už drąsą imtis šios užduoties ir taip aiškiai apmąstyti nomenklaturės, kartu ir savo paties, istoriją. Paroda Istorijų namuose (T. Kosciuškos g. 3, Vilnius) atidaryta 2024 m. lapkričio 27 d. ir veiks iki 2025 m. gegužės 11 d. *Autorė yra Lietuvos nacionalinio muziejaus komunikacijos specialistė*

KVIETIMAS Į KURSUS OLANDIJOJE

Olandijos Utrechto universitetas siūlo keletą žiemos mokyklos kursų 2025 m. sausį. Kai kurie iš jų – nuotoliniai. Plačiau svetainėje: https://utrechtsummerschool.nl/courses/by_tag/winterschool

KLAIDOS ATITAIŠYMAS

„Mokslo Lietuvos“ 20-ajame numeryje, 9 p. klaidingai nurodyta dr. Petro Jokubkos gimimo sukaktis. Turi būti: dr. Petro Jokubkos (1914 02 04 – 2015 10 23) 110-osios gimimo metinės.

„MOKSLO LIETUVOS“ PARTNERIAI:

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygtintas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169